

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za
krivično gonjenje lica
odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet
br. IT-04-75-T
Datum: 26. oktobar 2015.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu: sudija Guy Delvoie, predsedavajući
sudija Burton Hall
sudija Antoine Kesia-Mbe Mindua

Sekretar: g. John Hocking

Odluka od: 26. oktobra 2015.

TUŽILAC

protiv

GORANA HADŽIĆA

JAVNO

OBJEDINJENA ODLUKA U VEZI S NASTAVKOM POSTUPKA

Tužilaštvo:

g. Douglas Stringer

Obrana Gorana Hadžića:

g. Zoran Živanović

g. Christopher Gosnell

1. **OVO PRETRESNO VEĆE** Međunarodnog krivičnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (dalje u tekstu: Međunarodni sud) rešava po “Zahtevu tužilaštva da se nastavi s dokaznim postupkom odbrane”, zavedenom 2. marta 2015. (dalje u tekstu: Prvi zahtev za nastavak postupka). Odbrana je svoj “Odgovor na Zahtev za nastavak dokaznog postupka odbrane” dostavila 16. marta 2015. (dalje u tekstu: Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka). “Zahtev tužilaštva za odobrenje da dostavi repliku i Replika na Odgovor odbrane na Zahtev za nastavak dokaznog postupka odbrane” dostavljen je 24. marta 2015. (dalje u tekstu: Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka).

2. Veće takođe rešava po “Predlogu tužilaštva da se ubrza dokazni postupak odbrane”, podnet 24. marta 2015. (dalje u tekstu: Predlog tužilaštva). Odbrana je 7. aprila 2015. na poverljivom osnovu podnela “Odgovor na Predlog tužilaštva da se ubrza dokazni postupak odbrane” (dalje u tekstu: Odgovor na Predlog tužilaštva). “Zahtev tužilaštva za odobrenje da dostavi repliku i Replika na Odgovor odbrane na Predlog tužilaštva da se ubrza dokazni postupak odbrane” podnet je 15. aprila 2015. (dalje u tekstu: Replika u vezi s Predlogom tužilaštva).

3. Veće takođe rešava po “Hitnom zahtevu za okončanje ili odgađanje postupka”, koji je odbrana podnela na poverljivom osnovu 17. juna 2015. (dalje u tekstu: Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka).¹ “Odgovor tužilaštva na Hitni zahtev za okončanje ili odgađanje postupka” dostavljen je na poverljivom osnovu 1. jula 2015. (dalje u tekstu: Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka).² Odbrana je svoju “Repliku u vezi s Hitnim zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka” dostavila 8. jula 2015. (dalje u tekstu: Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka).

4. Veće rešava po “Drugom zahtevu tužilaštva za nastavak dokaznog postupka odbrane”, podnetom 19. juna 2015. (dalje u tekstu: Drugi zahtev za nastavak postupka). Odbrana je svoj “Odgovor na Drugi zahtev za nastavak dokaznog postupka odbrane” dostavila 3. jula 2015. (dalje u tekstu: Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka). “Replika tužilaštva na Odgovor odbrane na Drugi zahtev za nastavak dokaznog postupka odbrane” podneta je na poverljivom osnovu 10. jula 2015. (dalje u tekstu: Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka).³

¹ V. i Javnu redigovanu verziju Hitnog zahteva za okončanje ili odgađanje postupka, 17. jun 2015.

² V. i Javnu redigovanu verziju Odgovora tužilaštva na Hitni zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, 2. jul 2015.

³ V. i Replika tužilaštva na Odgovor odbrane na Drugi zahtev tužilaštva za nastavak dokaznog postupka odbrane (javna redigovana verzija), 10. jul 2015.

5. Naposljetku, “Argumenti odbrane o svedočenju medicinskih veštaka” i “Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću optuženog” podneti su na poverljivom osnovu 25. avgusta 2015. (dalje u tekstu: Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, odnosno Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću). Dana 31. avgusta 2015. na poverljivom osnovu su podneti “Odgovor na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću optuženog” i “Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi sa svedočenjem lekara specijalista” (dalje u tekstu: Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću”, odnosno “Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću).

A. Kontekst

6. Prvobitna optužnica protiv Gorana Hadžića podignuta je pred Međunarodnim sudom u maju 2004,⁴ ali je on uhapšen i prebačen na Međunarodni sud tek u julu 2011.⁵ Optužnicom u ovom predmetu Hadžić se tereti po osam tačaka za zločine protiv čovečnosti i šest tačaka za kršenja zakona i običaja ratovanja,⁶ u vezi sa svojim postupanjem u periodu od 25. juna 1991. do decembra 1993, prvo kao lider Srpskog nacionalnog veća; zatim kao predsednik Vlade Srpske Autonomne Oblasti Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema (dalje u tekstu: SAO SBZS); i na kraju u svojstvu predsednika Republike Srpske Krajine (dalje u tekstu: RSK).⁷ Hadžić se 24. avgusta 2011. izjasnio da nije kriv ni po jednoj optužbi protiv njega.⁸ Suđenje je počelo 16. oktobra 2012.⁹ i, izuzev iskaza jednog svedoka, tužilaštvo je 17. oktobra 2013. okončalo izvođenje svojih dokaza.¹⁰ Posle toga, Veće je 20. februara 2014. donelo odluku kojom je u celosti odbilo Hadžićev zahtev na osnovu pravila 98bis.¹¹ Odbrana je započela svoj dokazni postupak 3. jula 2014.¹² kada je Hadžić dao izjavu na osnovu pravila 84bis Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda (dalje u

⁴ Odluka o pregledu Optužnice i nalog za neobelodanjivanje (poverljivo i *ex parte*), 24. maj 2004; Odluka o pregledu Optužnice i nalog za neobelodanjivanje (poverljivo i *ex parte*), 4. jun 2004; Odluka o stavljanju van snage Naloga o neobelodanjivanju od 4. juna 2004, 16. jul 2004.

⁵ V. Nalog za pritvor, 21. jul 2011; Prvo stupanje pred sud, 25. jul 2011, T. 1-8.

⁶ Konkretno, Hadžić je optužen za progon na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi kao zločin protiv čovečnosti (tačka 1), istrebljenje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 2), ubistvo kao zločin protiv čovečnosti (tačka 3) i kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 4), zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 5), mučenje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 6) i kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 8), nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti (tačka 7), okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 9), deportacija kao zločin protiv čovečnosti (tačka 10), nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti (tačka 11), bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12), uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 13) i pljačka javne ili privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 14). Obaveštenje o podnošenju Druge izmenjene optužnice, 22. mart 2012, Dodatak (dalje u tekstu: Optužnica).

⁷ Optužnica, par. 6, 13.

⁸ Ponovno stupanje pred sud, 24. avgust 2011, T. 11.

⁹ V. Uvodna reč tužilaštva, 16. oktobar 2012, T. 75.

¹⁰ V. Nalog o rasporedu za postupak na osnovu pravila 98bis, 28. novembar 2013, par. 2.

¹¹ Presuda na osnovu pravila 98bis, 20. februar 2014, T. 9102-9126.

¹² Izmenjeni Nalog o rasporedu za pripremu i početak dokaznog postupka odbrane, 30. maj 2014.

tekstu: Pravilnik) i nakon toga je pozvan kao prvi svedok odbrane.¹³ Hadžić je svedočio preko 60 časova.¹⁴ Odbrana je do danas izvela dokaze 21 svedoka¹⁵ i iskoristila otprilike 70 od 140 časova koji su joj dodeljeni za izvođenje dokaza.¹⁶

7. Međutim, pretresi s izvođenjem dokaza u ovom predmetu iznenada su prekinuti 20. oktobra 2014. nakon što se Hadžić srušio u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: PJUN), nakon čega je prebačen u lokalnu bolnicu radi obavljanja dijagnostičkih pregleda i lečenja.¹⁷ U novembru 2014, posle niza pregleda,¹⁸ Hadžiću je dijagnostikovana maligni tumor na mozgu, *glioblastoma multiforme*, s prosečnom očekivanom stopom preživljavanja od 12 meseci.¹⁹ U decembru 2014. Hadžić je započeo propisani plan palijativnog lečenja (dalje u tekstu: Plan lečenja), koji je trebalo da obuhvati (a) šest nedelja svakodnevne radioterapije i hemoterapije (dalje u tekstu: Kombinovana terapija); (b) četiri nedelje oporavka i (c) do šest ciklusa hemoterapije koja se sastoji od pet dana visoke doze hemoterapijskih lekova koji se uzimaju oralno, nakon čega sledi period odmora od 23 dana (dalje u tekstu: Druga faza lečenja).²⁰ Sve vreme lečenja, od trenutka kad se Hadžić srušio u PJUN-u, nadležni službeni lekar PJUN (dalje u tekstu: nadležni službeni lekar) u

¹³ V. Uvodna reč odbrane, 3. jul 2014, T. 9270-9309; Izjava optuženog, 3. jul 2014, T. 9309-9321 (delimično poverljivo); Goran Hadžić, 3. jul 2014, T. 9322.

¹⁴ Goran Hadžić, od 3. do 25. jula 2014. i od 25. avgusta do 3. septembra 2014, T. 9322-10885.

¹⁵ Sudu je pristupilo jedanaest svedoka, svedočenje tri svedoka izvršteno je u spis na osnovu pravila 92bis Pravilnika, a svedočenje sedam svedoka izvršteno je na osnovu pravila 92quater Pravilnika. Odluka po Zbirnom zahtevu odbrane za uvrštavanje dokaza u spis na osnovu pravila 92bis, 4. februar 2015; Odluka po Zbirnom zahtevu odbrane za uvrštavanje dokaza u spis na osnovu pravila 92quater, 26. oktobar 2015.

¹⁶ Odluka u vezi s primenom pravila 73ter(E) i po Zahtevu odbrane da se izmeni raspored suđenja tokom svedočenja g. Hadžića, 24. jun 2014, par. 4-5, 11(a); *e-mail* Veća upućen stranama u postupku, 4. novembar 2014.

¹⁷ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 20. oktobar 2014, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s daljim medicinskim izveštajem (poverljivo), 20. oktobar 2014, poverljivi Dodatak. V. i Odluka po Zahtevu tužilaštva za medicinski pregled optuženog na osnovu pravila 54 i 74bis, 16. januar 2015, str. 1

¹⁸ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 23. oktobar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 22. oktobra 2014); Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 29. oktobar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 29. oktobra 2014); Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 4. novembar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 4. novembra 2014); Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 6. novembar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 5. novembra 2014); Podnesak zamenika sekretara u vezi s planom lečenja Gorana Hadžića (poverljivo), 10. novembar 2014. (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 10. novembra 2014), par. 3-4; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 13. novembar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 13. novembra 2014); Podnesak zamenika sekretara u vezi sa zdravstvenom situacijom Gorana Hadžića (poverljivo), 18. novembar 2014. (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 18. novembra 2014), par. 2; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 19. novembar 2014, poverljivi Dodatak.

¹⁹ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 26. novembar 2014, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 26. novembra 2014), str. 1.

²⁰ Medicinski izveštaj od 26. novembra 2014, str. 1; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 12. februar 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 11. februara), par. 3; Podnesak zamenika sekretara s izveštajima lekara specijalista (poverljivo), 13. februar 2015, poverljivi Dodatak III, "Izveštaj o lekarskom pregledu g. G. Hadžića", Tatjana Seute, doktor medicinskih nauka, od 12. februara 2015, str. 1-2, 3.

više navrata je izveštavao da Hadžić nije u stanju da prisustvuje postupku.²¹ Hadžić se nije odrekao svog prava da bude prisutan na suđenju²² i pretresi s izvođenjem dokaza su stalno odgađani.²³

8. Krajem marta 2015, Hadžić je završio prvi ciklus Druge faze lečenja,²⁴ ali je početak drugog ciklusa odgođen zbog smanjenog broja belih krvnih zrnaca.²⁵ Hadžić nije posle toga nastavio lečenje hemoterapijom.²⁶ Odbrana je 18. marta 2015. podnela “Hitni zahtev za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju g. Hadžića” u kom tvrdi da je Hadžić “onesposobljen zbog neizlečivog raka mozga i hemoterapije u visokim dozama” i da veruje da, osim toga, pati i od drastičnog gubitka težine, potpunog gubitka apetita, drastične dezorijentacije, drastičnog gubitka kratkotrajnog pamćenja, uključujući zaboravljanje skorijih razgovora, poteškoća prilikom govora, nesposobnosti da se brine sam o sebi i ekstremnog zamora.²⁷ Veće je primetilo da

²¹ Medicinski izveštaj od 22. oktobra 2014; Medicinski izveštaj od 29. oktobra 2014; Medicinski izveštaj od 4. novembra 2014; Medicinski izveštaj od 5. novembra 2014; Medicinski izveštaj od 10. novembra 2014, par. 5; Medicinski izveštaj od 13. novembra 2014; Medicinski izveštaj od 18. novembra 2014; Medicinski izveštaj od 26. novembra 2014, str. 2; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 5. decembar 2014, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 11. decembar 2014, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 18. decembar 2014, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 8. januar 2015, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 15. januar 2015, poverljivi Dodatak; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 30. januar 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 30. januara 2015), par. 8; Medicinski izveštaj od 11. februara 2015, par. 6; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 20. februar 2015, poverljivi Dodatak, par. 7; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 27. februar 2015, poverljivi Dodatak, par. 5; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 5. mart 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 5. marta 2015), par. 4; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 13. mart 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 13. marta 2015), par. 2.

²² Obaveštenje kao odgovor na upit Pretresnog veća, 3. februar 2015; Obaveštenje kao odgovor na upit Pretresnog veća od 16. februara 2015, 17. februar 2015.

²³ V. i Odluka po Zahtevu tužilaštva za medicinski pregled optuženog na osnovu pravila 54 i 74bis, 16. januar 2015, str. 1.

²⁴ Podnesak zamenika sekretara s ažuriranim medicinskim izveštajem (poverljivo), 2. mart 2015, par. 1; Medicinski izveštaj od 5. marta 2015, poverljivi Dodatak, par. 1; Medicinski izveštaj od 13. marta 2015, par. 3; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 20. mart 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 20. marta 2015), par. 2; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 26. mart 2015, poverljivi Dodatak, par. 1.

²⁵ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 2. april 2015, poverljivi Dodatak, par. 2. Određeni aspekti Plana lečenja već su ukinuti ili odgođeni zbog pada Hadžićevih belih krvnih zrnaca i trombocita. V. Medicinski izveštaj od 30. januara 2015, poverljivi Dodatak, par. 1-2.

²⁶ V. Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 17. april 2015, poverljivi Dodatak, par. 2; Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 15. maj 2015, poverljivi Dodatak, par. 2; Podnesak zamenika sekretara s daljim medicinskim izveštajem (poverljivo), 22. maj 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Medicinski izveštaj od 22. maja 2015), par. 2-3.

²⁷ Hitni zahtev za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju g. Hadžića, 18. mart 2015, par. 1. V. i Ispravka i dodatak Hitnom zahtevu za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju g. Hadžića, 19. mart 2015; Podnesak zamenika sekretara u vezi sa Zahtevom odbrane za svakodnevno detaljno izveštavanje o zdravstvenom stanju, 24. mart 2015; Odgovor tužilaštva na Zahtev odbrane za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju, 25. mart 2015; Replika u vezi s Hitnim zahtevom za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju g. Hadžića (poverljivo), 30. mart 2015; Dodatni podnesak zamenika sekretara u vezi sa Zahtevom odbrane za svakodnevno izveštavanje o zdravstvenom stanju (poverljivo), 2. april 2015; Replika na Dodatni podnesak zamenika sekretara u vezi sa Zahtevom odbrane za svakodnevno detaljno izveštavanje o zdravstvenom stanju (poverljivo), 7. april 2015; Odluka po Hitnom zahtevu odbrane za svakodnevno detaljno posmatranje i izveštavanje o zdravstvenom stanju G. Hadžića, 10. april 2015.

su nadležni službeni lekar i dva specijalista medicine dodeljena na osnovu pravila 74bis Pravilnika²⁸ konstatovali da Hadžić ne pokazuje znake nikakve kognitivne disfunkcije.²⁹ Uprkos tome, Veće je iznelo stav da je u zahtevu odbrane pokrenuto pitanje Hadžićeve procesne sposobnosti i ono je 1. aprila 2015. naložilo Sekretarijatu da imenuje nezavisnog neuropsihologa da obavi jedan ili više detaljnih testova koji će pomoći Veću da utvrdi da li je Hadžić procesno sposoban.³⁰ Veće je naložilo da se podnese i drugi lekarski izveštaj u kom će neuroonkolog odgovoriti na pitanje da li Hadžić pati od bilo kakvih kognitivnih disfunkcija i kakav je učinak Plana lečenja.³¹

9. Hadžić je 12. maja 2015. podvrgnut pregledu magnetnom rezonancom koja je pokazala da je došlo do daljeg rasta postojećih tumora i da je prisutno i “nekoliko manjih novih tumorskih lezija”.³² Hadžić je prekinuo Plan lečenja, koji nije uspeo da zaustavi rast tumora ili poboljša stanje. Hadžić je takođe odbio lečenje alternativnim metodima jer je bilo malo verovatno da bi moglo imati učinak na tumore, a mogući su bili i propratni efekti.³³ S obzirom na poslednji nalaz magnetne rezonance, Veće je tražilo od imenovanog neuroonkologa da u svom izveštaju navede kakva je trenutno prognoza što se tiče Hadžićevog životnog veka.³⁴

10. Zamenik sekretara je 15. jula 2015. podneo medicinski izveštaj dr Pola Speceniera,³⁵ imenovanog specijaliste neuroonkologije,³⁶ koji je svedočio pred Većem 21. avgusta 2015.³⁷

²⁸ Dana 16. januara 2015, na zahtev tužilaštva i na osnovu pravila 74bis Pravilnika, Pretresno veće je naložilo Sekretarijatu da imenuje nezavisnog neurologa i nezavisnog neuroonkologa koji će da pregledaju Hadžića i podnesu detaljan pismeni izveštaj s odgovorima na nabrojana pitanja u vezi s Hadžićevom sposobnošću da prisustvuje sudskom postupku i učestvuje u njemu. Javna redigovana verzija Odluke po Zahtevu tužilaštva za medicinski pregled optuženog na osnovu pravila 54 i 74bis od 16. januara 2015, 22. januar 2015. Shodno tome, zamenik sekretara je 13. februara 2015. podneo izveštaje prof. dr Patrica Crasa, specijaliste neurologa, i dr Tatjane Seute, specijaliste neuroonkologije. Podnesak zamenika sekretara s izveštajima lekara specijalista (poverljivo), 13. februar 2015; V. i Obaveštenje zamenika sekretara o imenovanju lekara specijalista (poverljivo), 26. januar 2015, par. 2. Dr Cras i dr Seute svedočili su pred Pretresnim većem 25, odnosno 26. februara 2015.

²⁹ Nalog za dodatni lekarski pregled, 1. april 2015. (dalje u tekstu: Prvi nalog za dodatni lekarski pregled), str. 1; gde se upućuje na Medicinski izveštaj od 20. marta 2015, str. 1; Patrick Cras, 25. februar 2015, T. 12583; Tatjana Seute, 26. februar 2015, T. 12603.

³⁰ Prvi nalog za dodatni lekarski pregled, str. 2.

³¹ Prvi nalog za dodatni lekarski pregled, str. 3; Dodatni nalog u vezi sa Nalogom za dodatni lekarski pregled, 20. april 2015. Veće je takođe zatražilo od neuroonkologa da se pozabavi svim eventualnim fizičkim propratnim efektima Plana lečenja, ali je ovo pitanje kasnije povučeno nakon što je Hadžić odlučio da prestane s Planom lečenja. Odluka po Zahtevu odbrane za lekarski pregled u Srbiji i Zahtevu da se otkažu ili odgode lekarski pregledi (poverljivo), 19. jun 2015, str. 4.

³² Medicinski izveštaj od 22. maja 2015, par. 2.

³³ U vezi s alternativnim lečenjem, nadležni službeni lekar je naveo da je “zbog toga što se hemoterapija pokazala neefikasnom u lečenju tumora, postoji samo oko dvadeset odsto šanse da će ovaj novi lek uticati na tumor.” Hadžić je zaključio da moguće prednosti plana alternativnog lečenja ne odnose prevagu nad propratnim efektima i daljim patnjama, bez izgleda da će se izlečiti. Medicinski izveštaj od 22. maja 2015, par. 3.

³⁴ Odluka po Zahtevu odbrane za lekarski pregled u Srbiji i Zahtevu da se otkažu ili odgode lekarski pregledi (poverljivo), 19. jun 2015, str. 5.

³⁵ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 15. jul 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Izveštaj Speceniera).

³⁶ Obaveštenje zamenika sekretara o imenovanju lekara specijaliste (poverljivo), 12. jun 2015; V. i Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem i dalje ažurirane informacije u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 5. jun 2015; Treći podnesak Sekretarijata u vezi sa stalnim naporima da se

Medicinski izveštaj dr Daniela Martella, imenovanog specijaliste neuropsihologije,³⁸ podnet je 23. jula 2015,³⁹ a on je svedočio pred Većem 29. jula 2015.⁴⁰ Stranama je naloženo da dostave podneske o pitanju Hadžićeve procesne sposobnosti posle pretresa.⁴¹

11. Hadžiću je odobren privremeni boravak na slobodi u Srbiji⁴² pod određenim uslovima, između ostalog, da (a) ostane u granicama teritorije grada Novog Sada, Srbija;⁴³ (b) svake noći od 23:00 časa do 7:00 časova sledećeg dana boravi u određenom stanu;⁴⁴ (c) nema nikakav kontakt sa žrtvama ili svedocima, niti da na bilo koji način utiče na njih;⁴⁵ (d) o svom predmetu ne razgovara ni s kim, uključujući sredstva javnog informisanja, izuzev sa svojim braniocima; (e) policijski službenici svakodnevno odlaze u Hadžićevo boravište i podnose pismene izveštaje u kojima će potvrđivati da li se Hadžić pridržava svih postavljenih uslova; i (f) nadležni službeni lekar jednom nedeljno podnosi medicinske izveštaje nakon konsultacija s lekarom koji Hadžića leči u Novom Sadu.⁴⁶

imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 28. maj 2015; Drugi podnesak Sekretarijata u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 7. maj 2015; Podnesak sekretara u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 1. maj 2015.

³⁷ Hadžić se privremeno vratio u PJUN na fizički pregled koji je izvršio dr Specenier 27. juna 2015. V. Odluka po Zahtevu odbrane za lekarski pregled u Srbiji i Zahtevu da se otkazu ili odgode lekarski pregledi (poverljivo), 19. jun 2015. V. i *Tužilac protiv Hadžića*, predmet br. IT-04-75-AR65.2, Odluka po Žalbi na ukidanje privremenog puštanja na slobodu (poverljivo), 24. jun 2015.

³⁸ Obaveštenje zamenika sekretara o imenovanju lekara specijaliste (poverljivo), 3. jul 2015; V. i Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem i dalje ažurirane informacije u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 5. jun 2015; Treći podnesak Sekretarijata u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 28. maj 2015; Podnesak sekretara u vezi sa stalnim naporima da se imenuju dodatni nezavisni lekari specijaliste (poverljivo), 1. maj 2015.

³⁹ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 23. jul 2015, poverljivi Dodatak (dalje u tekstu: Martellov izveštaj).

⁴⁰ Dr Martell je Hadžića pregledao 13. i 14. jula 2015. u Srbiji. Martellov izveštaj, str. 2. V. i Odluka po Zahtevu odbrane za lekarski pregled u Srbiji i Zahtevu da se otkazu ili odgode lekarski pregledi (poverljivo), 19. jun 2015.

⁴¹ Prvi nalog za dodatni lekarski pregled, str. 4; Pretres, 29. jul 2015, T. 12655-12656; Pretres, 21. avgust 2015, T. 12689.

⁴² Odluka po Hitnom zahtevu za privremeno puštanje na slobodu od 28. aprila 2015, 21. maj 2015. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu od 21. maja 2015); *Tužilac protiv Hadžića*, predmet br. IT-04-75-AR65.1, Odluka po Hitnoj interlokutornoj žalbi na Odluku kojom se odbija privremeno puštanje na slobodu, 13. april 2015; *Tužilac protiv Hadžića*, predmet br. IT-04-75-AR65.1, Odluka po zahtevima za izmenu uslova privremenog puštanja na slobodu (poverljivo), 20. april 2015.

⁴³ Veće je odobrilo određene izmene ovog uslova. V. Odluka po Zahtevu za manju izmenu uslova privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 18. avgust 2015. V. Odluka po Hitnom zahtevu za izmenu uslova privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 11. avgust 2015.

⁴⁴ Veće je odobrilo izmene ovog uslova. V. Odluka po Zahtevu za promenu adrese na kojoj će g. Hadžić privremeno boraviti na slobodi (poverljivo), 28. maj 2015; Odluka po Drugom zahtevu za promenu adrese g. Hadžića tokom privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 17. jun 2015; Odluka po Trećem zahtevu za promenu adrese na kojoj će g. Hadžić privremeno boraviti na slobodi (poverljivo), 24. jul 2015; Odluka po Četvrtom zahtevu za promenu adrese na kojoj će g. Hadžić privremeno boraviti na slobodi (poverljivo), 8. oktobar 2015.

⁴⁵ Veće je odbilo zahteve odbrane za izmenu ovog uslova. V. Odluka po Zahtevu za izmenu uslova privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 16. jul 2015; Odluka po Hitnom zahtevu za ponovno razmatranje Odluke po zahtevu za izmenu uslova privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 24. avgust 2015.

⁴⁶ Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu od 21. maja 2015.

B. Argumenti

1. Prvi zahtev za nastavak postupka

12. U Prvom zahtevu za nastavak postupka, tužilaštvo “traži od Pretresnog veća da naloži nastavak suđenja kako bi se okončao dokazni postupak odbrane, uključujući, ako bude potrebno, i to da se postupak vodi i kad optuženi nije u mogućnosti da prisustvuje.”⁴⁷ Tužilaštvo tvrdi da pravo optuženog da bude prisutan na svom suđenju nije apsolutno i može da se ograniči po osnovu značajnog ometanja suđenja, uključujući i ometanje prouzrokovano zdravstvenim stanjem optuženog.⁴⁸ Tužilaštvo navodi da je Žalbena veće priznalo da je potreba da se obezbedi pravično i u razumnoj meri ekspeditivno suđenje dovoljno važna da opravda ograničenja prava optuženog da bude prisutan na suđenju.⁴⁹ Nadalje, tužilaštvo navodi da je, u ovim okolnostima, u interesu pravde da Veće primeni svoje diskreciono ovlašćenje, na osnovu članova 20 i 21 Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut) i pravila 54 i 80 Pravilnika,⁵⁰ i nastavi s dokaznim postupkom odbrane iz sledećih razloga: (a) da se Hadžić dobrovoljno predao Međunarodnom sudu nakon što je protiv njega podignuta optužnica, ovo suđenje bi već davno bilo okončano;⁵¹ (b) postupak je u podmakloj fazi;⁵² (c) nema razumne alternative postupku kad Hadžić nije sposoban da prisustvuje suđenju;⁵³ i (d) svaka eventualna šteta koju bi Hadžić pretrpeo bila bi minimalna, “s obzirom na kasnu fazu pretresnog postupka i meru u kojoj je dosad učestvovao.”⁵⁴ Tužilaštvo tvrdi da bi Veće trebalo da uvede konkretne procedure — kao što je korišćenje video-konferencijske veze, redovan telefonski kontakt između Hadžića i njegovih branilaca i dostavljanje Hadžiću na pregled video-snimaka i transkripata postupka i kopija svih podnesaka — kako bi se obezbedilo da Hadžić prati odvijanje suđenja i kako bi se zaštitilo njegovo pravo na pravično suđenje.⁵⁵

13. U Odgovoru na Prvi zahtev za nastavak postupka,⁵⁶ odbrana tvrdi da Veće nema diskreciono ovlašćenje da nastavi postupak u odsustvu optuženog koji nije u stanju da smisleno učestvuje u pretresnom postupku i pošto bi time prekršilo pravo optuženog da mu se “sudi u njegovom prisustvu” i umanjilo njegovu sposobnost da efikasno ostvari druga prava neophodna za pravično suđenje.⁵⁷ Odbrana tvrdi da praksa koju tužilaštvo navodi u Prvom zahtevu za nastavak postupka ne

⁴⁷ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 1.

⁴⁸ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 4-1 i tamo navedene reference.

⁴⁹ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 5 i predmeti na koje se u njemu upućuje.

⁵⁰ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 4, 21.

⁵¹ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 14.

⁵² Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 1, 21.

⁵³ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 15.

⁵⁴ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 16.

⁵⁵ Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 18-20.

⁵⁶ Odbrana traži odobrenje da prekorači propisani broj reči. Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, fusnota 3.

⁵⁷ Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 1, 3-7.

govori u prilog vođenju postupka u odsustvu optuženog koji je bolestan,⁵⁸ i napominje da su pretresna veća na ovom Međunarodnom sudu, “bez izuzetka prekidala postupke kad god optuženi iz zdravstvenih razloga nije mogao da prisustvuje, a nije se odrekao prava da učestvuje u pretresnom postupku”.⁵⁹ Odbrana dalje navodi da je, suprotno navodima tužilaštva, Hadžićevo učešće u preostalom delu dokaznog postupka odbrane od ključnog značaja s obzirom na to da je “izvođenje dokaza mnogo nepredvidljivije od osporavanja dokaza”, delimično zato što je unakrsnog ispitivanja strane koja osporava dokaze “nepredvidivo i improvizovano”, a i zato što su preostali svedoci jedni od najvažnijih.⁶⁰ Odbrana dalje navodi da alternativne procedure koje predlaže tužilaštvo “bile obična parodija suđenja” i da je verovatno da će Hadžić, zbog svoje bolesti, doživeti kognitivnu disfunkciju koja će ga sprečiti da smisleno učestvuje u suđenju.⁶¹ Naposletku, odbrana navodi da “[č]ak i pod pretpostavkom da iskrasne kratak period u kom bi g. Hadžić mogao da učestvuje u suđenju, [...] držanje g. Hadžića u pritvoru za vreme primanja hemoterapije, u lažnoj nadi da će biti takvih kratkih perioda, bilo bi nesrazmerno i nehumano.”⁶²

14. U Replici u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka,⁶³ tužilaštvo navodi sledeće: (a) odbrana je, pozivajući se na “konstruktivno učešće” pogrešno poistovećuje pravo optuženog da bude prisutan na suđenju s procesnom sposobnošću;⁶⁴ (b) Žalbeno veće je potvrdilo da je postupak moguće nastaviti u odsustvu optuženog ako bi se tako postigla dovoljno značajna svrha i ako pravo optuženog da prisustvuje suđenju ne bi bilo ugroženo više nego što je neophodno,⁶⁵ i (c) tvrdnja da je “izvođenje dokaza mnogo nepredvidljivije od osporavanja dokaza” predstavlja neodređen i nepotkrepljen stav koji podriva činjenica da je značajan deo Hadžićevih preostalih dokaza već odobren za uvrštavanje u spis na osnovu pravila 92ter” i da Veće može da rukovodi ostatkom dokaznog postupka odbrane tako da svede na minimum svaku eventualnu nepotrebnu štetu.⁶⁶

⁵⁸ Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 8-17 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁵⁹ Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 4.

⁶⁰ Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 19-20.

⁶¹ Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 22-23.

⁶² Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka, par. 24-27.

⁶³ Tužilaštvo traži odobrenje da dostavi repliku na Odgovor na Prvi zahtev za nastavak postupka. Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka, par. 1, 15.

⁶⁴ Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka, par. 3-5.

⁶⁵ Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka, par. 6-10.

⁶⁶ Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka, par. 11-14. Tužilaštvo dalje navodi da se paragrafi od 24 do 27 Odgovora na Prvi zahtev za nastavak postupka “sastoje isključivo od argumenata u vezi s privremenim puštanjem na slobodu i da su, stoga, irelevantni za Zahtev” i traži od Veća da te paragrafe ne uzme u obzir ili da ih izbriše iz odgovora. Replika u vezi s Prvim zahtevom za nastavak postupka, par. 2. Veće odbija ovaj zahtev tužilaštva da se paragrafi od 24 do 27 izbrišu iz Odgovora na Prvi zahtev za nastavak postupka.

2. Predlog tužilaštva

15. Tužilaštvo u svom Predlogu predlaže mere koje će, kako ono tvrdi, “značajno smanjiti vreme potrebno za okončanje dokazne faze ovog suđenja i, istovremeno, očuvati sposobnost odbrane da izvede svoje dokaze i obezbedi pravičnost i integritet ovog postupka.”⁶⁷ Konkretno, tužilaštvo predlaže da se odrekne prava na unakrsno ispitivanje jednog broja svedoka ako se odbrana složi s tim da sve dokaze tih svedoka podnese u pismenom obliku.⁶⁸ Ako odbrana pristane na taj predlog, tužilaštvo će prihvatiti da se pismene izjave, “u dokaznom smislu uzimaju u obzir na isti način kao da je svedok pristupio sudu radi unakrsnog ispitivanja”, ali primećuje da “kao što je slučaj sa svim dokazima, tužilaštvo zadržava mogućnost da ospori verodostojnost tih svedoka i pouzdanost njihovih dokaza s obzirom na sadržaj njihovih izjava i drugih dokaza izvedenih tokom suđenja.”⁶⁹

16. Odbrana tvrdi da su “predlozi tužilaštva vidno nepovoljni po g. Hadžića i ne prihvataju se”.⁷⁰ Pre svega, odbrana tvrdi da svi navedeni svedoci svedoče o Hadžićevim delima i ponašanju ili “pitanjima od presudne važnosti u odnosu na neposredne podređene”. Na taj način, čak i da je odbrana sklona tome da prihvati predlog tužilaštva, ti dokazi nisu prihvatljivi na osnovu pravila 92bis, a na osnovu pravila 92ter dokazi svedoka nisu prihvatljivi bez usmenog svedočenja.⁷¹ Nadalje, odbrana navodi da se ne bi složila s tim da se odrekne usmene komponente svedočenja svedoka (a) zato što se dokazima uvrštenim u spis bez pristupanja svedoka pridaje manja dokazna vrednost⁷² i (b) zato što bi odbrana bila prisiljena da uzme dodatne izjave relevantnih svedoka kako bi podnela dodatna svedočenja za koja se trenutno očekuje da će biti data *viva voce*, što bi bilo “nepotrebno opterećenje”.⁷³ Odbrana dodaje da “prihvatanje” tužilaštva da se dokazi koji su uvršteni u spis na osnovu njegovog predloga uzmu, u dokaznom smislu, u obzir na isti način kao i da je svedok pristupio sudu, nema nikakvu vrednost (a) zato što je Veće, a ne tužilaštvo, to koje treba da utvrdi težinu koju će dati dokazima i (b) zato što tužilaštvo zadržava pravo da ospori verodostojnost i suštinu svedočenja svedoka u svom završnom podnesku, što bi bilo kršenje pravila 90(H)(ii) Pravilnika.⁷⁴ Na kraju, napominjući da tužilaštvo nije moralo da izvodi svoje dokaze pod

⁶⁷ Predlog tužilaštva, par. 2.

⁶⁸ Predlog tužilaštva, par. 3, 6. Konkretno, tužilaštvo predlaže da se odrekne prava da unakrsno ispita svedoke DGH-002, DGH-004, DGH-005, DGH-006, DGH-042, DGH-043, DGH-046, DGH-075, DGH-076, DGH-087, DGH-088, DGH-110 i DGH-112.

⁶⁹ Predlog tužilaštva, par. 4. Tužilaštvo dalje predlaže da tužilaštvo i odbrana razmotre mogućnost primene gorenavedene procedure na dodatne svedoke i da rasprave način na koji da skrate vreme za glavno i unakrsno ispitivanje preostalih svedoka. Predlog tužilaštva, par. 7-9.

⁷⁰ Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 2.

⁷¹ Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 3-6.

⁷² Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 7-9, 11-12.

⁷³ Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 10.

⁷⁴ Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 11-14.

uslovima koje predlaže, odbrana tvrdi da bi eventualni sudski nalozi za primenu predloga tužilaštva kršili Hadžićevo pravo da se “svedoci koji svedoče u njegovu korist dovedu i ispituju pod istim uslovima kao i svedoci koji ga terete”.⁷⁵

17. Tužilaštvo replicira⁷⁶ da nijedno pitanje o pravičnosti suđenja ili proceduralno pitanje koje je odbrana iznela ne predstavlja nepremostivu prepreku primeni njegovih predloga; “[n]aprotiv, potpuno odbijanje optuženog da prihvati [Predlog tužilaštva]— bez ikakve naznake spremnosti da razmotri mogućnosti za pospešivanje postupka — odražava njegovu želju da spreči nastavak, a konačno, i samo okončanje ovog suđenja”.⁷⁷ Tužilaštvo tvrdi da odbrana nema pravo na to da njene svedoke unakrsno ispituje tužilaštvo, “ni da bi se potvrdila njihova verodostojnost ni da bi se otkrila priroda glavnih prigovora tužilaštva na njihovo svedočenje”.⁷⁸ Nadalje, tužilaštvo navodi da je predložilo da se odrekne svog prava na unakrsno ispitivanje kako bi odgovorilo na tvrdnju da je Hadžićevo učešće presudno za razmatranje pitanja koja se jave tokom unakrsnog ispitivanja.⁷⁹ Tužilaštvo takođe tvrdi da, kako je pokazala praksa drugih pretresnih veća, pravilo 92ter Pravilnika ne sprečava uvrštavanje u spis pismenih izjava bez prisustva datog svedoka u sudnici, ako se strana koja ima pravo na unakrsno ispitivanje odrekne svog prava da unakrsno ispita svedoka.⁸⁰ Međutim, tužilaštvo navodi da će ono, ako Veće zaključi da nije moguće odreći se prava na prisustvo svedoka u sudnici na osnovu pravila 92ter, pristati da se izjave uvrste u spis na osnovu pravila 89(F) Pravilnika.⁸¹ Nadalje, tužilaštvo navodi da pravilo 90(H)(ii) Pravilnika ne obavezuje tužilaštvo da unakrsno ispita preostale svedoke odbrane.⁸² Na kraju, tužilaštvo navodi da pravilo 90(F) Pravilnika omogućuje Veću da “vrši kontrolu nad načinom i redosledom ispitivanja svedoka i izvođenja dokaza kako se omogućilo ‘utvrđivanje istine’ i ‘izbeglo nepotrebno trošenje vremena’” i, shodno tome, Veće ima ovlašćenje da nametne predloge tužilaštva.⁸³

3. Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka

18. U Zahtevu za okončanje ili odgađanje postupka odbrana navodi da, s obzirom na Hadžićev trenutni očekivani životni vek, nema razumnih izgleda da će se krivični postupak protiv njega

⁷⁵ Odgovor na Predlog tužilaštva, par. 15-19.

⁷⁶ Tužilaštvo traži odobrenje da dostavi repliku na Odgovor na Predlog tužilaštva. Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 1.

⁷⁷ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 2, 11.

⁷⁸ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 3.

⁷⁹ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 4.

⁸⁰ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 5-7 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁸¹ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 6 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁸² Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 8-10.

⁸³ Replika u vezi s Predlogom tužilaštva, par. 12.

okončati.⁸⁴ Shodno tome, odbrana tvrdi da bi postupak trebalo okončati ili, alternativno, odgoditi na neodređeno vreme jer nastavak postupka koji nema nikakav razuman izgleda da bude okončan ne služi nikakvoj legitimnoj svrsi, krši Hadžićevo pravo na presumpciju nevinosti i predstavlja rasipanje javnih resursa.⁸⁵ Odbrana navodi da, suprotno prethodnoj izjavi Veća,⁸⁶ okončanje postupka je raspoloživo pravno sredstvo prema praksi Međunarodnog suda.⁸⁷ Alternativno, odbrana tvrdi da je odgađanje postupka najmanje odgovarajuće pravno sredstvo za sprečavanje kršenja ljudskih prava do kojih bi došlo ako bi se postupak nastavio.⁸⁸ Odbrana navodi da su ovaj i drugi međunarodni sudovi izdavali naloge za odgađanje postupka u slučajevima bolesti ili nesposobnosti optuženog,⁸⁹ i da su nalozi za odgađanje postupka na neodređeno vreme izdavani u slučajevima kada nije postojala razumna mogućnost oporavka optuženog.⁹⁰ Odbrana dalje navodi da su domaći sudovi “gotovo uvek okončavali ili odgađali” postupke u sledećim slučajevima: (a) kad je očekivani životni vek okrivljenog prekratak da bi postojao ikakav razuman izgled da će postupak biti okončan i da će biti izrečena svrsishodna kazna; (b) kad bi nastavak negativno uticao na zdravstveno stanje okrivljenog; ili (c) kad slabo zdravlje okrivljenog ugrožava njegovu sposobnost da za vreme postupka ostvari svoja prava.⁹¹ Odbrana tvrdi da Hadžić, s obzirom na izgled, više ne može da bude podvrgnut boravku u pritvoru, a da time ne budu prekršena njegova osnovna ljudska prava.⁹²

19. Tužilaštvo odgovara da praksa Međunarodnog suda pokazuje da veća nisu okončavala predmete sve do smrti optuženog⁹³ i da, uz jedan izuzetak,⁹⁴ nijedan od predmeta iz međunarodne ili domaće prakse, navedenih u Zahtevu za okončanje ili odgađanje postupka, ne ukazuje na to da bi postupak mogao da bude okončan zbog slabog zdravlja optuženog.⁹⁵ Tužilaštvo dalje navodi da neograničeno odgađanje postupka “nije ni primereno ni opravdano u trenutnim okolnostima

⁸⁴ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 1.

⁸⁵ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 1, 8, 11, 24.

⁸⁶ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 5, gde se upućuje na Odluku po Zahtevu za dobrovoljno povlačenje ili izuzeće sudija od rešavanja po Zahtevu za nastavak dokaznog postupka odbrane, 21. april 2015, par. 14.

⁸⁷ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 6-7 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁸⁸ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 9.

⁸⁹ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 9-10 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁹⁰ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 10 i predmeti na koje se u njemu upućuje.

⁹¹ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 12-20 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁹² Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 21-23 i predmeti na koje se u njima upućuje.

⁹³ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 6-8 i predmeti na koje se u njima upućuje. Tužilaštvo takođe tvrdi da je Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka preuranjen iz sledećih razloga: (a) iz Medicinskog izveštaja zamenika nadležnog lekara od 8. juna 2015. ne vidi se da li je prognoza u vezi s Hadžićevim očekivanim životnim vekom zasnovana na individualnoj proceni Hadžićevog stanja ili statističkim podacima pacijenata u sličnoj situaciji; (b) u obzir treba uzeti svedočenje specijalista o Hadžićevom zdravstvenom stanju; (c) Hadžić bi možda hteo da ponovo nastavi s lečenjem, što bi dalje uticalo na njegov očekivani životni vek; i (d) Veće još nije donelo odluku po predlozima tužilaštva za efikasno okončanje preostalog dokaznog postupka odbrane u nekoliko nedelja. Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 2-5.

⁹⁴ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 8, gde se upućuje na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 20.

⁹⁵ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 8.

predmeta”⁹⁶ i da odobravanje zahteva za odgađanje postupka zavisi od konkretnih činjenica i zahteva usklađivanje niza faktora, uključujući: (a) meru u kojoj optuženi mora da učestvuje u postupku i da li bi tim učešćem život ili zdravlje optuženog bili znatno i nepopravljivo ugroženi; (b) da li su mogući prilagođeni aranžmani kako bi se učešće optuženog olakšalo ili se otklonila potreba za njim; (c) postojanje javnog interesa da se utvrdi odgovornost optuženog; (d) težina optužbi za koji se optuženi tereti; (e) koliko su jaki dokazi protiv optuženog; (f) da li je postupak u poodmakloj fazi; i (g) da li se odgađanja suđenja mogu pripisati konkretnoj strani u postupku.⁹⁷ Tužilaštvo navodi da se zbog niza tih faktora Hadžićev predmet razlikuje od predmeta iz nacionalnih pravnih sistema na koje se poziva odbrana i da oni govore u prilog hitnom nastavku postupka.⁹⁸ Tužilaštvo dalje navodi da je Veće već odobrilo pravno sredstvo za rešavanje humanitarnih pitanja vezanih za Hadžića — privremeno puštanje na slobodu — i, u slučaju da se suđenje nastavi, predložilo je mere koje bi dovele do ubrzanog okončanja suđenja bez Hadžićevog fizičkog prisustva.⁹⁹ Tužilaštvo tvrdi da odbrana ne daje nikakvo objašnjenje o tome na koji način trenutno stanje nepotrebno ugrožava Hadžićeva prava.¹⁰⁰

20. U Replici u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka¹⁰¹ odbrana tvrdi da praksa na ovom Međunarodnom sudu, vezana za okončanje postupka nakon smrti, ne znači da je okončanje postupka jedina raspoloživa mogućnost u ovakvim okolnostima; naročito s obzirom na to da, kako izgleda, nijedan drugi optuženi izuzev Hadžića nije tražio okončanje postupka pre smrti.¹⁰² Odbrana dalje navodi da bi (a) nastavak postupka, bez obzira da li iz PJUN ili nekog drugog mesta, Hadžiću bio neprihvatljiv psihički stres i fizički napor;¹⁰³ (b) svi optuženi imaju pravo da im se sudi u njihovom prisustvu i slabo zdravlje ne predstavlja implicitno odricanje od tog prava;¹⁰⁴ (c) okončanjem ili odgađanjem postupka priznalo bi se Hadžićevo neizlečivo stanje i omogućilo Međunarodnom sudu da usvoji mere “u interesu ekonomičnosti sudskog postupka”;¹⁰⁵ (d) “dozvoliti da optužbe ostanu nerešene u situaciji u kojoj pravično suđenje nije moguće bilo bi

⁹⁶ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 9.

⁹⁷ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 11 i predmeti na koje se u njemu upućuje.

⁹⁸ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 11-12.

⁹⁹ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 9-10, 13-14.

¹⁰⁰ Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 9-10.

¹⁰¹ Odbrana traži odobrenje da dostavi repliku na Odgovor na Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka. Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 1. Odbrana takođe tvrdi da Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka nije preuranjen iz sledećih razloga: (a) prognoza neuroonkologa koji leči Hadžića je “očigledno individualizovana” i zasnovana na pregledu nalaza magnetne rezonance Hadžićevog mozga izvršene u maju; (b) nije potrebna potvrda prognoze Hadžićevog neuroonkologa; (c) diskusija koja je u toku u vezi s nastavkom lečenja ne poništava valjanost prognoze Hadžićevog neuroonkologa; i (d) postojanje drugih nerešenih predloga i zahteva tužilaštva ne čini Zahtev odbrane za okončanje ili odgađanje postupka preuranjenim, pošto se po svim relevantnim nerešenim zahtevima može odlučivati istovremeno. Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 2-6.

¹⁰² Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 7-9 i predmeti na koje se u njima upućuje.

¹⁰³ Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 12.

¹⁰⁴ Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 11.

nepravično i neprimereno”;¹⁰⁶ i (e) činjenica da na nacionalnim sudovima nema odgađanja postupaka tokom suđenja samo ukazuje na to da su ta suđenja mnogo kraća i da se pitanje odgađanja ili okončanja postupka obično pokrene pre suđenja ili se ni ne pokrene.¹⁰⁷

4. Drugi zahtev za nastavak postupka

21. U Drugom zahtevu za nastavak postupka¹⁰⁸ tužilaštvo navodi da sledeći faktori idu u prilog nastavku i okončanju ovog suđenja: (a) težina optužbi za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti protiv Hadžića; (b) jačina dokaza protiv Hadžića — na šta ukazuje činjenica da je Veće obilo zahtev na osnovu pravila 98*bis*; (c) odbrana je okončala 50% svog dokaznog postupka i Hadžić je već svedočio; (d) odbrana je imala dovoljno vremena da se pripremi za svoje preostale svedoke; (e) interesi javnosti — naročito žrtava zločina navedenih u Optužnici; (f) nužnost da se suđenje nastavi što pre kako bi se uopšte okončalo; (g) odgađanja u pokretanju i vođenju ovog predmeta do kojih je došlo zbog Hadžićevog nedozvoljenog ponašanja jer je sedam godina bežao od zakona; i (h) mere koje mogu da se sprovedu da bi se obezbedilo prihvatanje preostalih dokaza odbrane na način koji je u skladu s Hadžićevim pravom na pravično suđenje.¹⁰⁹ Da bi se ovo suđenje što pre nastavilo i okončalo, tužilaštvo, izuzev mera predloženih u Prvom zahtevu za nastavak postupka, traži od Pretresnog veća (a) da uvrsti u spis pismene izjave svih preostalih svedoka odbrane na osnovu pravila 92*ter*;¹¹⁰ (b) da uputi odbranu da podnese pismene izjave eventualnih preostalih svedoka odbrane koji bi svedočili *viva voce*;¹¹¹ (c) da naloži skraćeni raspored za podnošenje zahteva odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svedoka i za završne podneske i završne reči strana u postupku;¹¹² i (d) da sledi precedentno pravo pretresnih veća MKCR i da donese usmenu prvostepenu presudu, pri čemu bi pismena presuda usledila u dogledno vreme.¹¹³ Tužilaštvo se “bezuslovno odriče svog prava da unakrsno ispita preostale svedoke odbrane, bez obzira na način na koji su njihovi dokazi uvršteni u spis”, ali “zadržava [...] pravo da u svojim završnim

¹⁰⁵ Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 12.

¹⁰⁶ Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 14.

¹⁰⁷ Replika u vezi sa Zahtevom za okončanje ili odgađanje postupka, par. 14.

¹⁰⁸ Tužilaštvo traži od Veća da odbrani naloži da u roku od sedam dana odgovori na Drugi zahtev za nastavak postupka i da hitno donese odluku. Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 21. Veće odbija zahtev tužilaštva za hitan odgovor i odluku u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka.

¹⁰⁹ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 10.

¹¹⁰ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 13-14 i predmeti na koje se u njima upućuje.

¹¹¹ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 15. Tužilaštvo je mišljenja da Veće, s obzirom na to da možda smatra neophodnim da određeni svedoci treba da svedoče *viva voce*, treba da naloži da se svedočenje tih svedoka obavi do letnje pauze u radu suda Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 15, 20.

¹¹² Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 16-17.

¹¹³ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 18 i predmeti na koje se u njima upućuje.

podnescima iznese prigovor na relevantnost, dokaznu vrednost i/ili težinu dokaza svedoka koji nisu unakrsno ispitani”.¹¹⁴

22. Odbrana tvrdi da bi sprovođenje mera predloženih u Drugom zahtevu za nastavak postupka “flagrantno prekršilo pravo ‘da se optuženi smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivica’; ‘da mu se sudi u njegovom prisustvu’; ‘da se da se svedoci odbrane dovedu i ispituju pod istim uslovima kao i svjedoci koji ga terete; i da ima pravo na suđenje koje je ‘pravično’”.¹¹⁵ Odbrana tvrdi da “[n]i javni interes, ni interes ‘žrtava [...] i njihovih porodica’ ne bi bio zadovoljen suđenjem koje se vodi u uslovima krajnjeg nepoštovanja elementarne pravičnosti i osnovnih ljudskih prava.”¹¹⁶ Odbrana tvrdi da bi pribavljanje izjava od preostalih svedoka bilo nepotrebno opterećenje, a “prisiljavanje odbrane da to uradi dok g. Hadžić nije sposoban da izda odgovarajuća uputstva moglo bi stavi odbranu u etički neodrživ položaj”.¹¹⁷ Odbrana dalje tvrdi sledeće: (a) predloženi “skraćeni” raspored je nejasan, preuranjen i prekršio bi Hadžićevo pravo na odgovarajuće vreme i resurse;¹¹⁸ (b) donošenje usmene prvostepene presude s naknadnim pismenim obrazloženjem mogao bi dovesti do toga da Hadžić bude osuđen, a da mu se ne pruži prilika da vidi ili shvati pismeno obrazloženje;¹¹⁹ i (c) donošenje prvostepene presude, s potpunom svešću da Hadžić neće nikad moći da uložiti žalbu ako bude osuđen, prekršilo bi njegovo osnovno pravo na žalbu koje je deo pravičnog suđenja.¹²⁰

23. Tužilaštvo odgovara¹²¹ da (a) prava koja je navela odbrana nisu apsolutna i od njih se može odstupiti kad interesi pravde govore u prilog hitnom okončanju suđenja;¹²² (b) tužilaštvo, time što se odriče svog prava da unakrsno ispituje, stvara povoljnije uslove za izvođenje dokaza odbrane nego što su bili oni pod kojima su svedočili svedoci tokom dokaznog postupka tužilaštva;¹²³ (c) prigovor odbrane na nameru tužilaštva da osporava dokaze svedoka u svojim završnim podnescima je pogrešan — uobičajeno je da strane u postupku u svojim završnim podnescima osporavaju dokaze prihvaćene na osnovu pravila 92*bis* i 92*quater*;¹²⁴ (d) odbrana precenjuje napor koji bi uložila u

¹¹⁴ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 3, 11, 15.

¹¹⁵ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 4-6.

¹¹⁶ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2.

¹¹⁷ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 10-12.

¹¹⁸ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 13-14.

¹¹⁹ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 15-17.

¹²⁰ Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 18-19.

¹²¹ Tužilaštvo traži odobrenje da dostavi repliku na Odgovor na Drugi zahtev za nastavak postupka. Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 1.

¹²² Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 4. Tužilaštvo dalje navodi da, mada odbrana iznosi navode u vezi s Hadžićevom nesposobnošću da učestvuje u postupku, ona nije ispunila svoju obavezu da pokaže da on nije procesno sposoban iz psihičkih razloga. Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 3.

¹²³ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 6.

¹²⁴ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 7.

uzimanje izjava od preostalih svedoka;¹²⁵ (e) odbrani je već pružena “izuzetno velika” količina vremena za pripremu svoje teze;¹²⁶ (f) argumenti u vezi s datumom prvostepene presude su preuranjeni i spekulativni u ovoj fazi;¹²⁷ i (g) mogućnost da će optuženi umreti pre ulaganja žalbe postoji u svakom predmetu i to ne sme da bude razlog za neizricanje prvostepene presude.¹²⁸

5. Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću

24. Tužilaštvo tvrdi da “[p]regledajući sudski spis globalno, razumno i zdravorazumski, iz njega proizlazi da je optuženi, s obzirom na svoje trenutno stanje, sposoban da smisleno učestvuje u ovom postupku”.¹²⁹ Pre svega, tužilaštvo navodi da, zbog toga što se Hadžić već izjasnio o krivici i što je svedočio, nije potrebno uzimati u obzir tu njegovu sposobnost prilikom utvrđivanja njegove procesne sposobnosti.¹³⁰

25. Nadalje, tužilaštvo navodi da Hadžićevu sposobnost da razume optužbe, postupak i dokaze u ovom predmetu potvrđuju zaključci dr Martella da je (a) Hadžić bio u stanju da normalno razgovara, pokazao je dobro razumevanje prilikom čitanja i nije “imao nikakvih teškoća [u razumevanju] verbalnih uputstava”,¹³¹ (b) Hadžić je svoje misli “izražavao, logički, koherentno i svrhovito”, njegov “dodir sa stvarnošću je bio dobar”, a njegovo razumevanje dobro;¹³² (c) Hadžićeva sposobnost da se “prebaci” s jedne ideje na drugu i uči iz grešaka bila je normalna,¹³³ (d) Hadžić je bio u stanju da shvati svrhu pregleda koji je izvršio dr Martell;¹³⁴ (e) Hadžić je bio u stanju da prepriča pojedinosti iz bliske i daleke prošlosti;¹³⁵ i (f) samo u dve ili tri prilike za vreme pregleda dr Martella je prevodilac primetio da je Hadžić “neuobičajeno izgovorio reči i upotrebio pogrešnu reč”.¹³⁶ Tužilaštvo navodi da je Hadžić ovo ispoljio “tokom dva dana i devet časova ispitivanja, za vreme kog je razumno odgovorio na stotine usmenih pitanja, kao i na 567 pismenih pitanja”.¹³⁷ Tužilaštvo primećuje da je dr Martell napomenuo da Hadžićeva sposobnost da razume

¹²⁵ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 8.

¹²⁶ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 9.

¹²⁷ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 10.

¹²⁸ Replika u vezi s Drugim zahtevom za nastavak postupka, par. 11.

¹²⁹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 6.

¹³⁰ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 6.

¹³¹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7, 8, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 11.

¹³² Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 8.

¹³³ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 12.

¹³⁴ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 8, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 2-3.

¹³⁵ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 9, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12636-12639.

¹³⁶ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 9, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 4, Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12634-12635.

¹³⁷ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12631, 12633-12634, 12642-12643.

optužbe i sudski postupak nije sporna¹³⁸ i da izveštaj dr Speceniera dodatno pokazuje da je Hadžić sposoban da razume optužbe, postupak i dokaze u ovom predmetu.¹³⁹ Tužilaštvo konkretno primećuje da je dr Specenier zaključio da (a) nema “nikakvih znakova kognitivne disfunkcije”,¹⁴⁰ (b) Hadžić je bio u stanju da tačno odgovori na pitanja i “veoma detaljno” u 80 minuta koliko je trajalo ispitivanje;¹⁴¹ i da je (c) Hadžić bio “dobro orijentisan u vremenu i prostoru”.¹⁴²

26. Tužilaštvo navodi da je Hadžić sposoban i da daje instrukcije svojim braniocima, što dokazuje, osim gore opisanih sposobnosti, (a) činjenica da je mogao da donese i svojim braniocima prenese odluku da ga zastupaju u njegovom odsustvu na pretresima 29. jula 2015. i 21. avgusta 2015;¹⁴³ (b) zaključci dr Martella i dr Speceniera da je Hadžić u potpunosti saradivao i reagovao za vreme njihovih ispitivanja i da je mogao samostalno da postavlja pitanja i izrazi svoje misli;¹⁴⁴ i (c) zaključak dr Martella da je Hadžić “sačuvao sposobnost apstraktnog rasuđivanja i rešavanja apstraktnih problema” i da su njegove sposobnosti donošenja izvršnih odluka neoslabljene.¹⁴⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da su dr Martell i dr Specenier, mada su izrazili zabrinutost u vezi s Hadžićevom izdržljivošću, zaključili da je u stanju da zadrži pažnju za vreme ispitivanja.¹⁴⁶ Na kraju, tužilaštvo osporava zaključak dr Martella da je Hadžićevo kratkoročno pamćenje znatno smanjeno, jer je izveden iz “dva kratka testa, koji nisu ponovljeni i bili su zasnovani samo na odgovorima optuženog”, zanemarujući Hadžićevu “u više navrata pokazanu sposobnost da razume, zapamti i da odgovori na pitanja specijalista”.¹⁴⁷ Tužilaštvo tvrdi da, čak i da Hadžić ima problema s kratkoročnim pamćenjem, to ga ne bi činilo procesno nesposobnim pošto je Žalbena veće, prilikom procene procesne sposobnosti Milana Gvere, konstatovalo da optuženi ne mora da razume složenost dokaza, sve dok je u stanju da razume suštinu postupka.¹⁴⁸

¹³⁸ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 9, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12646.

¹³⁹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10.

¹⁴⁰ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10, gde se upućuje na Spencierov izveštaj, str. 9.

¹⁴¹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10, gde se upućuje na Spencierov izveštaj, str. 9, 11.

¹⁴² Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10, gde se upućuje na Spencierov izveštaj, str. 9.

¹⁴³ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 11.

¹⁴⁴ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 12, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 7; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12634, 12637-12638; Specenierov izveštaj, str. 9.

¹⁴⁵ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 13, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 14; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12648.

¹⁴⁶ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 14, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 7; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12635; Specenierov izveštaj, str. 11; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12662-12663.

¹⁴⁷ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 16.

¹⁴⁸ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 17-19, gde se upućuje na *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-A, Odluka po Zahtjevu za okončanje žalbenog postupka za Milana Gveru (poverljivo i *ex parte*), 30. novembar 2012. (dalje u tekstu: Odluka od 30. novembra 2012. u vezi sa žalbom u predmetu *Popović*), par. 22. V. i *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-A, Javna redigovana verzija Odluke od 30. novembra 2012. godine, Odluka po Zahtjevu za okončanje žalbenog postupka za Milana Gveru, 16. januar 2013. (dalje u tekstu: Javna redigovana verzija Odluke od 30. novembra 2012. u vezi sa žalbom u predmetu *Popović*).

27. Tužilaštvo dalje navodi da ni dr Martell ni dr Specenier nisu bili upoznati s izmenama koje je predložilo u vezi s izvođenjem preostalih dokaza kad su pregledali Hadžića i predali svoje izveštaje, ali su obojica “potvrdila da su takvi faktori relevantni za utvrđivanje da li optuženi može odgovarajuće da funkcioniše u svrhu suđenja”.¹⁴⁹ “Dr Martell je napomenuo da bi te mere, da je za njih znao, uticale na njegovu procenu procesne sposobnosti optuženog.”¹⁵⁰

28. Na kraju, tužilaštvo tvrdi da nije potrebno da osloniti se na zaključak dr Martella o Hadžićevoj procesnoj sposobnosti (a) pošto je na Pretresnom veću da donese konačnu odluku o tome da li je Hadžić procesno sposoban; (b) zato što je zaključak izveden bez valjanog razumevanja standarda procesne sposobnosti koji se važi na Međunarodnom sudu, a koji on nije primenio; i (c) zato što on nije znao za proceduralni kontekst ovog predmeta — da je Hadžić već svedočio i da ga zastupaju branioci — ni za predloge tužilaštva aranžmane prilagođene Hadžićevom stanju.¹⁵¹

29. U svom odgovoru odbrana navodi da “tužilaštvo, najvećim delom, prosto ignoriše delove izveštaja dr Martella koji joj ne odgovaraju. Ono zatim selektivno izvlači samo pozitivne prideve u izveštaju, zanemarujući svedočenje dr Martella (kao i svedočenje dr Speceniera) gde se objašnjava međudnos raznih kognitivnih funkcija”.¹⁵² Odbrana tvrdi da je dr Martell detaljno objasnio Hadžićeve ozbiljne probleme u kognitivnim funkcijama i to da one mogu da koegzistiraju s njegovim kognitivnim sposobnostima.¹⁵³ Odbrana dalje tvrdi da neslaganje tužilaštva sa zaključcima dr Martella u vezi s Hadžićevim kratkoročnim pamćenjem proizlazi iz pretpostavki o funkciji mozga i neuropsihološkog testiranja koji nisu potvrđeni medicinskim dokazima i koji nisu predloženi dr Martellu.¹⁵⁴ Odbrana takođe tvrdi da time što se oslanja na izjavu dr Speceniera da nije bilo “nikakvih znakova kognitivne disfunkcije”, tužilaštvo zanemaruje kontekst u kom je dr Specenier izneo to zapažanje, kao i dalja obrazloženja koja je izneo.¹⁵⁵ Odbrana tvrdi da ni to što je Hadžić pristao da ga pregledaju lekari specijalisti ni njegovo odricanje od prava da bude prisutan u sudnici za vreme njihovog svedočenja ne upućuje na to da on ima kognitivnu sposobnost da razume tok sudskog postupka ili pojedinosti u vezi s dokazima ili da daje uputstva svojim braniocima.¹⁵⁶ Odbrana tvrdi da zaključak Žalbenog veća u vezi s Milanom Gverom nije relevantan, budući da ocene procesne sposobnosti zavise od činjenica i da je utvrđivanje Gverine procesne

¹⁴⁹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 20, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12640-12641; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12663-12665.

¹⁵⁰ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 20, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12640-12641; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12663-12665.

¹⁵¹ Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 21.

¹⁵² Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 6.

¹⁵³ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7.

¹⁵⁴ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 8-9.

¹⁵⁵ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10-15.

¹⁵⁶ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 16.

sposobnosti bilo vezano za njegovu sposobnost kad je reč o žalbenom, a ne pretresnom postupku.¹⁵⁷ Na kraju, odbrana tvrdi da je tužilaštvo neopravdano zanemarilo svedočenje dr Speceniera u vezi s Hadžićevim očekivanim životnim vekom i navodi da je ograničeni životni vek “dovoljna osnova, sama po sebi, za okončanje postupka”.¹⁵⁸ Odbrana tvrdi da je svedočenje dr Speceniera da će Hadžićevo zdravlje i dalje slabiti relevantno za ocenu o tome da li će Hadžić biti procesno sposoban u vreme kad Veće donese ovu odluku, kao i obim u kom će biti potrebno dodatno testiranje da bi se utvrdilo tačno stanje Hadžićevog zdravlja u konkretnom trenutku.¹⁵⁹

6. Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću

30. Odbrana tvrdi da “nepobijeni i neosporeni medicinski dokazi” potvrđuju da Hadžić nije sposoban da učestvuje u postupku; i da, čak i da jeste procesno sposoban, neće dovoljno dugo živeti da bi postupak protiv njega mogao da se nastavi.¹⁶⁰ Odbrana prvo ukazuje na zaključak dr Martella da je Hadžićev “tumor na mozgu prouzrokovao teška oštećenja mnogih ključnih kognitivnih sposobnosti koje su potrebne da bi učestvovao u toj meri da može shvati suštinu i efektivno učestvuje u postupku i da u dovoljnoj meri ostvari svoja utvrđena prava.”¹⁶¹ Pri donošenju takvog zaključka, prema mišljenju odbrane, dr Martell je primenio ispravan standard za učešće u postupku.¹⁶² Prema rečima odbrane, tužilaštvo je tokom unakrsnog ispitivanja dr Martella svoja pitanja ograničilo na ispitivanje u vezi s Hadžićevom sposobnošću da “shvati optužbe protiv njega” i da razume “da učestvuje na suđenju i da se protiv njega vodi postupak”.¹⁶³ Upućujući na odluku Pretresnog veća i Žalbenog veća u predmetu *Strugar*, odbrana tvrdi da “smisleno učešće”, koje je neophodno da bi optuženi mogao biti proglašen procesno sposobnim, “zahteva više od pukog razumevanja optužbi i postojanja sudskog postupka”.¹⁶⁴ Odbrana tvrdi da optuženi mora biti u stanju da daje uputstva

¹⁵⁷ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 17.

¹⁵⁸ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3, 18-21. Odbrana tvrdi da je tužilaštvo, time što u Argumentima tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću nije govorilo o ovoj prognozi, onemogućilo odbrani da odgovori na stav koji tužilaštvo eventualno bude imalo po tom pitanju u drugoj seriji argumenata. Odbrana, stoga, traži od Veća da *in limine* odbaci svaki argument koji tužilaštvo s tim u vezi uvrsti u svoju drugu seriju argumenata. Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3. Veće odbija ovaj zahtev odbrane.

¹⁵⁹ Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 22.

¹⁶⁰ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3.

¹⁶¹ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 8, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 15.

¹⁶² Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 9, 12-14.

¹⁶³ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 9.

¹⁶⁴ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 10, gde se upućuje na *Tužilac protiv Strugara*, predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. jul 2008. (dalje u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*), par. 55; *Tužilac protiv Strugara*, predmet br. IT-01-42-T, Odluka po Zahtevu odbrane za obustavu postupka, 26. maj 2004. (dalje u tekstu: Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*), par. 36.

braniocu, što zahteva razumevanja toka postupka i pojedinosti dokaza.¹⁶⁵ Odbrana tvrdi da “[u]češće branilaca nije i ne može da bude zamena za učešće optuženog”.¹⁶⁶

31. Odbrana dalje tvrdi da je dr Martell, na osnovu svog zaključka da Hadžić pati od kognitivnih oštećenja, zaključio, “s razumnim stepenom neuropsihološke izvesnosti, da će ta oštećenja ugroziti njegovu sposobnost da fizički učestvuje u postupku i da komunicira i uspešno se savetuje sa svojim braniocima za vreme suđenja.”¹⁶⁷ Konkretno, odbrana primećuje da je dr Martell zaključio, između ostalog, da Hadžić ima problema s izdržljivošću i sposobnošću da duže održava pažnju.¹⁶⁸ Odbrana takođe upućuje na Hadžićeve rezultate testa “cookie-theft” i tvrdi da ukazuju na to kako “teško kognitivno oštećenje može biti prikriveno površnom pojavom verbalne fluentnosti” koja pokazuje da “pacijent može biti verbalno razumljiv, a istovremeno potpuno nesposoban da shvati ključni i očiti smisao.”¹⁶⁹ Odbrana tvrdi da bi “opisano oštećenje očigledno bilo nespojivo sa sposobnošću optuženog da valjano prati postupak, a kamoli da braniocima daje ikakva smisljena uputstva”.¹⁷⁰ Odbrana tvrdi da tužilaštvo, uprkos tome što je imalo “sve prilike” da to uradi, nije osporilo zaključke dr Martella u vezi s Hadžićevim kognitivnim oštećenjima, i navodi da je tužilaštvo, prema tome, “prećutno prihvatilo zaključak dr Martella”.¹⁷¹ Odbrana dalje tvrdi da zaključke dr Martella potvrđuje dr Nađ, neuropsihijatar koji Hadžića leči u Novom Sadu, koji je uočio da Hadžić nije bio u stanju da odgovarajuće odgovara na složena pitanja.¹⁷² Prema mišljenju odbrane, Hadžićeva neuropsihološka oštećenja ne mogu se otkloniti prilagođenim aranžmanima, a posebno ne putem video-konferencione veze, pošto je dr Martell napomenuo da bi to pogoršalo Hadžićeva kognitivna oštećenja.¹⁷³ Nadalje, zbog Hadžićeve dokazane izuzetno slabe koncentracije i umora vođenje postupka nije izvodljivo.¹⁷⁴

32. Odbrana navodi da je Hadžićeva bolest uznapredovala uprkos lečenju i tvrdi da će se njegovo stanje verovatno i dalje pogoršavati pre nego što umre.¹⁷⁵ Odbrana konstatuje da je dr Specenier u svom svedočenju izjavio da, “[k]ada se bolest pogorša, veoma je izgledno da će se pojačati simptomi i oštećenja” i da se očekuje da će se Hadžićevo stanje rapidno pogoršavati,

¹⁶⁵ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 11.

¹⁶⁶ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 11.

¹⁶⁷ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 8, 16, gde se upućuje na Martellov izveštaj, str. 15.

¹⁶⁸ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 18, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12648-12649. V. i Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 15.

¹⁶⁹ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 19-20, gde se upućuje na Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12643-12644.

¹⁷⁰ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 20.

¹⁷¹ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 2, 15-16.

¹⁷² Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 17.

¹⁷³ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 21.

¹⁷⁴ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 22.

¹⁷⁵ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 23, 29-33.

moguće iz nedelje u nedelju.¹⁷⁶ Prema rečima odbrane, najnoviji medicinski izveštaji potvrđuju da je pogoršavanje njegovog stanja u toku.¹⁷⁷ Odbrana dalje navodi da dr Taphoorn, Hadžićev neuroonkolog u Hagu, i dr Specenier napominju da kognitivno testiranje može da ima štetan uticaj po Hadžićevo zdravlje¹⁷⁸ i da iz toga proizlazi razuman zaključak da bi “još neodložniji i stresniji zadatak praćenja krivičnog postupka” bio štetniji po Hadžića od neurološkog testiranja.¹⁷⁹ Napokon, odbrana tvrdi da i dr Specenier i dr Taphoorn napominju da je Hadžićev očekivani životni vek veoma ograničen.¹⁸⁰

33. Odbrana zaključuje da bi, u ovakvim okolnostima, postupak trebao biti okončan¹⁸¹ zato što, (a) s obzirom na Hadžićev očekivani životni vek, nema izgleda da će suđenje biti završeno i da nastavak postupka, stoga, nema nikakvu legitimnu svrhu; (b) za razliku od drugih predmeta pred ovim Međunarodnim sudom u kojima su veća odbila da okončaju postupke, Hadžić pati od neizlečive bolesti s nikakvim medicinskim izgledom za oporavak;¹⁸² i (c) Hadžić nije osuđen ni za jedan zločin i nema mogućnosti za izricanje takve presude.¹⁸³ Alternativno, odbrana traži od Veća da naloži da se odgodi postupak protiv Hadžića i da se uklone sva ograničenja koja se primenjuju na njegov privremeni boravak na slobodi.¹⁸⁴

34. Tužilaštvo odgovara da odbrana “pogrešno primenjuje standard za utvrđivanje procesne sposobnosti, tvrdeći da optuženi mora da ima veći stepen kognitivne sposobnosti nego što je potrebno”.¹⁸⁵ Tužilaštvo tvrdi da optuženi “treba samo da bude u stanju da ‘razume suštinu postupka’” i da, “[k]ad se utvrdi da optuženi razume relevantan predmet i sudska pitanja — što je očito ovde slučaj — sposobnost da daje uputstva braniocima zahteva samo sposobnost da komunicira i saraduje s njima.”¹⁸⁶ Tužilaštvo tvrdi da ispitivanja koja su izvršili dr Martell i dr Specenier pokazuju da je Hadžić u potpunosti sposoban da saraduje i odgovarajuće reaguje.¹⁸⁷ Prema mišljenju tužilaštva, ako se na ovaj predmet primene isti kriterijumi kao oni koje je

¹⁷⁶ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 29, gde se upućuje na Specenierov izveštaj, str. 12.

¹⁷⁷ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 31.

¹⁷⁸ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 32.

¹⁷⁹ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 33.

¹⁸⁰ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 1, 23-28.

¹⁸¹ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3, 37.

¹⁸² Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 34.

¹⁸³ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 35.

¹⁸⁴ Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 36-37. Odbrana isto tako traži: (a) hitnu odluku po zahtevu za okončanje postupka i (b) odobrenje da prekorači ograničenje propisanog broja reči. Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7, 36. Veće odbija zahtev odbrane za hitnu odluku po zahtevu za okončanje postupka, ali odobrava prekoračenje propisanog broja reči.

¹⁸⁵ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 1.

¹⁸⁶ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3.

¹⁸⁷ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 4.

primenilo Žalbeno veće prilikom ocenjivanja sposobnosti Milana Gvere, onda je jasno da je Hadžić u stanju da daje uputstva braniocima.¹⁸⁸

35. Tužilaštvo dalje tvrdi da je “odbrana zasebno razmotrila sposobnosti optuženog, a da se pritom nije bavilo, niti čak konstatovalo predloge tužilaštva [da se suđenje pospeši].”¹⁸⁹ Tužilaštvo tvrdi da bi predloženi modaliteti ublažili zabrinutost dr Martella u vezi s Hadžićevim kratkoročnim pamćenjem i izdržljivošću i uklonile potrebu da Hadžić bude fizički prisutan na pretresima.¹⁹⁰ Tužilaštvo dalje konstatuje da je dr Specenier napomenuo da bi ti modaliteti bili relevantni za ocenu Hadžićevih sposobnosti, a dr Martell je zaključio da bi “kraći dani u sudnici i aranžmani prilagođeni njegovim fizičkim ograničenjima povećali njegovu sposobnost”.¹⁹¹

36. Tužilaštvo dalje tvrdi (a) da se odbrana oslanja na neprihvatljive medicinske dokaze dr Nađa, čije kvalifikacije ni tužilaštvo ni Veće nije imalo priliku da proveri ili ispita;¹⁹² (b) odbija argument odbrane da je ono, time što dr Martella nije ispitalo u vezi s nekim njegovim zaključcima, prećutno prihvatilo te zaključke;¹⁹³ (c) Hadžićev očekivani životni vek i napredovanje bolesti nisu relevantni za ocenu Hadžićeve procesne sposobnosti u ovom trenutku;¹⁹⁴ (d) odbrana izvrće iskaz dr Speceniera u vezi s Hadžićevim očekivanim životnim vekom;¹⁹⁵ (e) nije moguće predvideti kad i do koje mere će se Hadžićevo zdravstveno stanje pogoršavati;¹⁹⁶ i (f) nema dokaza o tome da će nastavak suđenja, onako kako je predloženo, pogoršati Hadžićevo zdravstveno stanje.¹⁹⁷

C. Merodavno pravo

37. Mada u Statutu nema nijedne izričite odredbe u vezi s procesnom sposobnošću optuženog, ostvarivanje proceduralnih prava, predviđenih članovima 20 i 21 Statuta, implicitno podrazumeva da optuženi raspolaže određenim nivoom psihičke i fizičke sposobnosti.¹⁹⁸ Članovi 20 i 21 Statuta

¹⁸⁸ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3-4, gde se upućuje na Odluku od 30. novembra 2012. u žalbenom postupku u predmetu *Popović*, par. 23.

¹⁸⁹ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 5.

¹⁹⁰ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 5.

¹⁹¹ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 6, gde se upućuje na svedočenje Pola Speceniera, 21. avgust 2015, T. 12664-12665; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12640-12641.

¹⁹² Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 7.

¹⁹³ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 8-9.

¹⁹⁴ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 1, 10.

¹⁹⁵ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 11-12.

¹⁹⁶ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 13.

¹⁹⁷ Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 14.

¹⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 41; Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 21, 36. V. i *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-A, Odluka po Zahtjevu branilaca dodijeljenih Milanu Gveri u vezi s njegovim sadašnjim zdravstvenim stanjem (poverljivo), 13. decembar 2010. (dalje u tekstu: Odluka od 13. decembra 2010. u predmetu *Popović*), par. 11; *Tužilac protiv Kovačevića*, predmet br. IT-01-42/2-I, Javna verzija Odluke o sposobnosti optuženog da se izjasni o krivici i odgovara pred Sudom, 12. april 2006. (dalje u tekstu: Odluka od 12. aprila 2006. u predmetu *Kovačević*), par. 21.

predviđaju da pretresno veće mora da obezbedi da suđenje bude pravično i ekspeditivno (član 20(1)) i da optuženi razume optužnicu (član 20(3)). Optuženi isto tako ima pravo da, između ostalog, bude obavešten, na jeziku koji razume, o prirodi i razlozima optužbi protiv njega (član 21(4)(a)), da ima odgovarajuće uslove za pripremu odbrane i komunikaciju s pravim zastupnikom (član 21(4)(b)), da mu se sudi u njegovom prisustvu i da se brani lično ili putem pravnog zastupnika (član 21(4)(d)) i da ispita svedoke koji ga terete i da se oni dovedu i ispituju u njegovo ime pod istim uslovima kao i svedoci koji ga terete (član 21(4)(e)). Iz Statuta nužno sledi da, ako postoji pitanje da li je optuženi procesno sposoban, pretresno veće mora da utvrdi da li optuženi raspolaže potrebnim sposobnostima da ostvari svoja prava.¹⁹⁹

38. Prilikom utvrđivanja procesne sposobnosti optuženog, u praksi Međunarodnog suda utvrđen je niz sposobnosti koje treba oceniti, koji nije konačan. Optuženi mora da ima sposobnost da: (a) da se izjasni po optužnici, (b) da razume prirodu optužbi, (c) da razume tok postupka, (d) da razume pojedinosti dokaza, (e) da je uputstva braniocu, (f) da razume posledice postupka i (g) da svedoči.²⁰⁰

39. Prilikom ocenjivanja sposobnosti optuženog, merodavni standard jeste standard “smislenog učešća koje omogućava optuženom da realizuje svoje pravo na pravično suđenje u meri dovoljnoj da efektivno učestvuje u postupku koji se vodi protiv njega i da razume suštinu postupka”.²⁰¹ Sposobnost optuženog da učestvuje u svom suđenju treba da se proceni na osnovu toga da li on svojim sposobnostima, “sagledanim u celosti i na razborit i razuman način, [...] raspolaže u takvoj meri da može da učestvuje u postupku (u nekim slučajevima uz pruženu pomoć) i da u dovoljnoj meri ostvari svoja utvrđena prava”.²⁰²

40. Mera u kojoj optuženi mora biti u stanju da pokaže te sposobnosti kako bi ostvario svoja prava ne mora biti prisutna “u svom teorijski najvišem obliku ili u najvišem obliku u kojem je ikada bila izražena kod nekog konkretnog optuženog.”²⁰³ Zapravo, optuženi mora da razume “suštinu” postupka,²⁰⁴ a obrada velike količine kompleksnih informacija svojstvenih međunarodnim

¹⁹⁹ V. Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 24-26.

²⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55; Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 36. V. i Odluka od 12. aprila 2006. u predmetu *Kovačević*, par. 29; *Tužilac protiv Stanišića i Simatovića*, predmet br. IT-03-69-PT, Odluka po Zahtevu Stanišićeve odbrane u vezi s procesnom sposobnošću optuženog, s poverljivim priložima, 27. april 2006, str. 4.

²⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55.

²⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55, gde se citira Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, para. 37. V. i Javna redigovana verzija Odluke od 30. novembra 2012. u predmetu *Popović*, par. 21.

²⁰³ Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55.

²⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55; *Karemera i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-98-44-T, Odluka nakon ponovnog razmatranja u vezi s nastavkom suđenja, 10. septembar 2009, par. 18.

krivičnim postupcima ostaje zadatak branioca.²⁰⁵ Shodno tome, nema potrebe da optuženi ima sposobnost *potpunog* shvatanja toka postupka.²⁰⁶ Ne može se očekivati da optuženi koga zastupa branilac podjednako dobro razume materijal koji se odnosi na njegov predmet kao kvalifikovani i iskusni advokat.²⁰⁷ “Da bi se optuženi proglasio procesno sposobnim, potrebno je zadovoljiti standard opštih sposobnosti koje mu omogućavaju smisleno učešće u postupku, pod uslovom da ga primereno zastupa branilac.”²⁰⁸ Efektivno učešće pretpostavlja da optuženi “uopšteno razume” tok postupka i da je u stanju da razume, “u opštim crtama”, ono što se govori u sudnici.²⁰⁹

41. Na osnovu zaključka da optuženi ima određeni zdravstveni poremećaj ne znači automatski da je procesno nesposoban, već je potrebno da se utvrdi da li je on “u stanju da delotvorno ostvaruje svoja prava u postupku koji se vodi protiv njega”.²¹⁰

42. Optuženi koji tvrdi da nije procesno sposoban snosi teret dokazivanja na osnovu prevage dokaza.²¹¹ Taj teret dokazivanja je zadovoljen ako strana koja tvrdi da optuženi nije procesno sposoban dokaže svoju tvrdnju na osnovu kriterijuma najveće verovatnoće.²¹²

D. Diskusija

43. Prilikom utvrđivanja da li je Hadžić trenutno procesno sposoban, Veću su pomogli dokazi dr Martella, lekara na polju forenzičke psihologije i neuropsihologije, koji je ranije svedočio u svojstvu veštaka medicine na Međunarodnom sudu.²¹³ Dr Martell je izvršio seriju neuropsiholoških testova 13. i 14. jula 2015, otprilike tri sata svaki dan, u Hadžićevom domu u Novom Sadu, u Srbiji.²¹⁴ Dr Martell je preglede izvršio uz pomoć prevodioca koji je doslovno, reč po reč, prevodio Hadžićeve odgovore.²¹⁵ Dr Martell se dodatno posvetio pitanju jezika i transkulturalnim pitanjima tako što je, na primer, odabrao testove koji su ili već bili dostupni na srpskom ili hrvatskom jeziku ili ih je bilo lako prevesti.²¹⁶ Svedočio je da mu je namera bila da testove vodi u atmosferi lišenoj stresa kako bi od Hadžića “izvukao najbolje moguće rezultate”, ali je napomenuo da neki pacijenti

²⁰⁵ Javna redigovana verzija Odluke od 30. novembra 2012. u predmetu *Popović*, par. 22.

²⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 60 (naglasak dodat).

²⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 60.

²⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 60.

²⁰⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 47.

²¹⁰ Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 35.

²¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 56.

²¹² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 56.

²¹³ Obaveštenje zamenika sekretara o imenovanju lekara specijaliste (poverljivo), 3. jul 2015, poverljivi Dodatak; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12629.

²¹⁴ Martellov izveštaj, str. 2-3; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12631.

²¹⁵ Martellov izveštaj, str. 3-4.

²¹⁶ Martellov izveštaj, str. 3-4.

pregled sam po sebi smatraju stresnim.²¹⁷ Dr Martell je takođe napomenuo da je nekoliko puta merio Hadžićev napor i proverio da li simulira i zaključio da Hadžić “ulaže najveći trud i da su dobijeni rezultati ostatka celog niza testova pogodni za tumačenje.”²¹⁸ Veće se uverilo u to da je pregled dr Martella bio kvalitetan i temeljan.

44. Veću su takođe pomogli dokazi dr Speceniera, specijalista neuroonkologije.²¹⁹ Dana 27. juna 2015. dr Specenier je 80 minuta ispitivao i fizički pregledao Hadžića.²²⁰ On je takođe proučio istorijat Hadžićeve bolesti, uključujući i nalaz magnetne rezonance izvršene 12. maja 2015.²²¹ Veće se uverilo u to da je pregled dr Speceniera bio kvalitetan i temeljan.

45. Dr Martell je zaključio da bi smanjenje sposobnosti koje je Hadžić pokazao “ugrozilo njegovu sposobnost da fizički učestvuje u postupku i da komunicira i uspešno se savetuje sa svojim braniocima tokom sudskog postupka”.²²² Dr Specenier je zaključio da je Hadžićev “neurološki pregled pokazao normalne rezultate izuzev nesigurnog hoda” i da je “u vreme pregleda [Hadžić] bio dobro orijentisan u vremenu i prostoru i nije pokazivao znakove smanjene sposobnosti pamćenja”.²²³ Veće ima u vidu zaključke dr Martella i dr Speceniera i njihovu stručnost na polju neuropsihologije, odnosno neurologije, i pridaće njihovim stručnim zaključcima dužnu pažnju. Međutim, Veće potvrđuje princip da, mada se od njega traži da stručnim mišljenjima da dužnu pažnju, Veće ima odgovornost da na raspoložive činjenice primeni pravni standard i utvrdi da li je Hadžić, na osnovu kriterijuma najveće verovatnoće, procesno sposoban.

46. Veće će se prvo baviti pitanjem Hadžićeve sposobnosti da razume suštinu postupka, uključujući razumevanje prirode optužbi, toka postupka, pojedinosti dokaza i posledica postupka.²²⁴ Dr Specenier je utvrdio da je tokom opširnog 80-minutnog razgovora s Hadžićem, u kom je Hadžić tačno i detaljno odgovarao na pitanja u vezi sa svojom porodicom, istorijom bolesti, ličnim podacima o bivšem specijalisti, ranijem incidentu s hrvatskom policijom i o tome šta očekuje od

²¹⁷ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12634.

²¹⁸ Martellov izveštaj, str. 9; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12650-12651.

²¹⁹ Obaveštenje zamenika sekretara o imenovanju lekara specijaliste (poverljivo), 12. jun 2015, poverljivi Dodatak.

²²⁰ Specenierov izveštaj, str. 9, 11; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12659-12660.

²²¹ Specenierov izveštaj, str. 2-5, 9-10; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12659-12660.

²²² Martellov izveštaj, str. 15.

²²³ Specenierov izveštaj, str. 10.

²²⁴ Postupak je trenutno u fazi u kojoj odbrana iznosi svoje dokaze i odbrana je iskoristila 50% vremena koje joj je dodeljeno. Hadžić se već izjasnio po optužnici i svedočio je. Pretresno veće stoga neće ocenjivati Hadžićevu sposobnost da ostvari ta prava.

budućnosti,²²⁵ Hadžić je bio dobro orijentisan u vremenu i prostoru i nije pokazivao znakove smanjenja sposobnosti pamćenja.²²⁶

47. Dr Martell potvrđuje da, prema njegovoj oceni, Hadžić shvata optužbe, da mu je jasno da mu se sudi i da je u toku pretresni postupak.²²⁷ Hadžić je “[o]čuvao sposobnost apstraktnog rezonovanja i rešavanja apstraktnih problema”.²²⁸ Hadžićevi rezultati testova rešavanja apstraktnih problema bili su u granicama normale i zaključeno je da je Hadžić u stanju da se “prebacuje” s jedne ideje na drugu i da uči iz grešaka.²²⁹ Prilikom ocenjivanja Hadžićevog razumevanja pisanog jezika, dr Martell je zaključio da Hadžić dobro razume ono što čita.²³⁰ Dr Martell dalje izjavljuje da Hadžić ima “dobar dodir sa stvarnošću” i da trenutno nema nikakvih znakova psihoze.²³¹ Dr Martell u svom izveštaju takođe navodi da je Hadžićev tumor na mozgu prouzrokovao “teška oštećenja mnogih koje su potrebne da bi učestovao u toj meri da može shvati suštinu i efektivno učestvuje u postupku.”²³² Međutim, kad je tokom pretresa upitan za različite aspekte standarda procesne sposobnosti koji se primenjuje na Međunarodnom sudu, dr Martell je objasnio da, u Hadžićevom slučaju, glavno pitanje nije da li razume “optužbe protiv njega i šta se dešava u postupku”, već da li može da saraduje s braniocem i pomaže u svojoj odbrani.²³³ Shodno tome, Veće nalazi da Hadžićevo stanje ne umanjuje njegovu sposobnost da razume suštinu postupka.

48. Što se tiče Hadžićeve sposobnosti da komunicira i savetuje se s braniocima, kao i da im daje uputstva, Veće konstatuje da je dr Martell zaključio da su Hadžićeve jezičke sposobnosti opšte uzev ostale nepromenjene.²³⁴ Hadžić je govorio normalnom brzinom i tonom, s “jasnom artikulacijom”²³⁵ i nije imao “nikakvih teškoća u razumevanju verbalnih uputstava ili u običnom razgovoru.”²³⁶ Svoje misli izražava “logično, koherentno i svrhovito, bez ikakvih naznaka poremećaja mišljenja po formi”.²³⁷ Tokom opširnog razgovora s dr Specenierom, Hadžić je bio u stanju da detaljno odgovara na pitanja.²³⁸ Dr Martell je konstatovao da je Hadžić bio u stanju da samostalno postavlja pitanja, kako u vezi s prošlim događajima, kao što je njegova povreda ramena u PJUN i period kad je bio u bekstvu, tako i u vezi s budućim događajima kao što su planovi u vezi

²²⁵ Specenierov izveštaj, str. 9, 11.

²²⁶ Martellov izveštaj, str. 10.

²²⁷ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12639-12640.

²²⁸ Martellov izveštaj, str. 14.

²²⁹ Martellov izveštaj, str. 12.

²³⁰ Martellov izveštaj, str. 11.

²³¹ Martellov izveštaj, str. 8.

²³² Martellov izveštaj, str. 15.

²³³ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12646.

²³⁴ Martellov izveštaj, str. 10, 14.

²³⁵ Martellov izveštaj, str. 8.

²³⁶ Martellov izveštaj, str. 11.

²³⁷ Martellov izveštaj, str. 8.

s imovinom.²³⁹ Dr Specenier je takođe izjavio da je Hadžić detaljno odgovarao na pitanja, bez ikakve pomoći ili sugestija, tokom više od 80 minuta.²⁴⁰ Prema mišljenju dr Martella, Hadžićeve izvršne sposobnosti, koje uključuju sposobnosti preuzimanja inicijative, uglavnom su nepromenjene.²⁴¹ Prema objašnjenju dr Martella, Hadžićev tumor na mozgu nije u velikoj meri zahvatio čeonu režanj, tj. područje mozga odgovorno za apstraktno rezonovanje, kritičko razmišljanje, donošenje odluka, rešavanje problema, neke jezičke funkcije i kontrolu nad socijalnim veštinama.²⁴² Praktična posledica tih nalaza je da nijedan specijalista nije naveo nikakvu zabrinutost u vezi s Hadžićevom sposobnošću da upućeno pristane na pregled ili da se odrekne prava da bude prisutan na suđenju.²⁴³

49. Međutim, dr Martell je izrazio zabrinutost u vezi s Hadžićevom opštom izdržljivošću, sposobnošću da zadrži fokus, kratkoročnim pamćenjem i brzinom obrade podataka.²⁴⁴ Hadžić se požalio dr Martellu na povremene glavobolje ujutro i uveče, i na napade vrtoglavice, koje Hadžić rešava tako što nakratko odspava, što ga osveži na dva ili tri časa.²⁴⁵ Dr Martell je naveo da je prekinuo pregled Hadžića posle dva i po časa kako bi mu omogućio da se odmori.²⁴⁶ Dr Specenier je Hadžiću dao dva na ECOG skali, što ukazuje na to da Hadžić ne može da se bavi nikakvim radom.²⁴⁷

50. Veće ne želi da zanemari te elemente Hadžićevog trenutnog zdravstvenog stanja, već, zapravo, smatra da je izvesna zabrinutost koju su izrazili specijalisti proizlazi iz nerazumevanja istorijata postupka u ovom predmetu i toga šta se traži od Hadžića u kontekstu sudskog postupka. Dr Specenier je primetio da se njegov razgovor s Hadžićem ne može u potpunosti uporediti sa stresnim unakrsnim ispitivanjem“ ili situacijom u kojoj brojni ljudi učestvuju u diskusiji”.²⁴⁸ Tokom svog svedočenja dr Specenier je objasnio da nije znao da je Hadžić već svedočio i da neće biti podvrgnut unakrsnom ispitivanju, a nije znao ni da Hadžića zastupaju dva branioca i da, prema tome, on ne bi sam vodio glavno ispitivanje, iznosio usmene argumente ili sastavljao pismene

²³⁸ Specenierov izveštaj, str. 9.

²³⁹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12636-12638.

²⁴⁰ Specenierov izveštaj, str. 9, 11.

²⁴¹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12648.

²⁴² Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12644-12645, 12648; Martellov izveštaj, str. 14.

²⁴³ Specenierov izveštaj, str. 9; Martellov izveštaj, str. 3; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12632-12633.

²⁴⁴ Martellov izveštaj, str. 14-15; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12647-12648. V. i Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12661-12664.

²⁴⁵ Martellov izveštaj, str. 9.

²⁴⁶ Martellov izveštaj, str. 9.

²⁴⁷ Specenierov izveštaj, str. 10, fusnota 6. ECOG status opšteg stanja jesu skor i kriterijumi koje lekari i istraživači koriste kako bi utvrdili primerenu terapiju i prognozu, kao i ocenili kako oboljenje napreduje i kako utiče na sposobnost pacijenta da obavlja svakodnevne aktivnosti. Specenierov izveštaj, fusnota 6.

²⁴⁸ Specenierov izveštaj, str. 11.

podneske.²⁴⁹ Dr Specenier se složio da bi te činjenice bile relevantne za ocenjivanje Hadžićeve sposobnosti da funkcioniše u svrhu suđenja i da bi Hadžiću bilo “malo lakše” da funkcioniše u kontekstu suđenja.²⁵⁰ Dr Martell je takođe izjavio da nije znao da je Hadžić već svedočio ili da postoje mogućnosti za aranžmane prilagođene njegovoj slaboj fizičkoj izdržljivosti.²⁵¹ Dr Martell je svedočio da bi “kraći dani u sudnici i aranžmani prilagođeni njegovim fizičkim ograničenjima povećali [Hadžićevu] sposobnost.”²⁵² Veće smatra da se zabrinutost specijalista u vezi s Hadžićevom izdržljivošću i fokusom u velikoj meri može otkloniti omogućavanjem kraćih sudskih pretresa. Veće konstatuje da je dr Martell primetio da je drugog dana testiranja Hadžić bio manje fokusiran i manje angažovan pošto je prethodnog jutra dva i po časa proveo u razgovoru, a zatim je popodne i uveče ispunjavao pismeni test od 567 pitanja.²⁵³ Ako bi se omogućilo da pretresi traju samo po dva i po časa svako jutro,²⁵⁴ to ne bi previše opteretilo Hadžića i dalo bi mu dovoljno vremena da se odmori i oporavi tokom ostatka dana, i na taj način spreči da se iscrpljenost prenese na pretres sledeći dan.

51. Izvođenje testova i učešće u ispitivanjima specijalista je bio i najskoriji test Hadžićeve snage i izdržljivosti. U vreme kad je Hadžića pregledao dr Specenier, u predmetu nije bilo pretresa od oktobra 2014, kada su obustavljeni, a dr Martell ga još nije bio pregledao.²⁵⁵ U tim uslovima, Hadžića je dr Specenier ocenio skorom dva na ECOG lestvici.²⁵⁶ Na pitanje u vezi sa skorom na ECOG lestvici koji je dao Hadžiću i činjenicom da je Hadžić bio u stanju da odgovori na 567 pitanja u roku od otprilike tri i po časa tokom ispitivanja dr Martella, dr Specenier je potvrdio da bi se ispitivanje dr Martella moglo okvalifikovati kao “rad” prema skorom na ECOG skali.²⁵⁷ Dr Specenier je dalje tokom pretresa objasnio da je ocenu na ECOG skali dao na osnovu informacija koje mu je Hadžić dao o aktivnostima u kojima je učestvovao tokom dana.²⁵⁸ Shodno tome, Veće ne smatra da je ocena na ECOG skali presudan odraz Hadžićeve sposobnosti da radi ili procesne sposobnosti.²⁵⁹

²⁴⁹ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12663-12664.

²⁵⁰ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12664-12665.

²⁵¹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12640-12641.

²⁵² Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12641.

²⁵³ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12635-12636.

²⁵⁴ Odbrani je ostalo još 70 časova za izvođenje dokaza. Održavanje pretresa u trajanju od 2,5 časa svaki dan, pet dana u nedelji, značilo bi da bi odbrana iskoristila tih 70 časova za 6 nedelja. Održavanje pretresa u trajanju od 2,5 časa svaki dan, pet dana u nedelji, značilo bi da bi odbrana iskoristila tih 70 časova za 7 nedelja.

²⁵⁵ V. Martellov izveštaj, str. 2; Specenierov izveštaj, str. 9.

²⁵⁶ Specenierov izveštaj, str. 10, fusnota 6.

²⁵⁷ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12662-12663.

²⁵⁸ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12661.

²⁵⁹ Dr Specenier je primetio da Hadžićeva izdržljivost i zdravstveno stanje mogu da osciliraju od dana do dana i naglo se pogoršaju. Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12664. Ako bude potrebno, Pretresno veće u takvim slučajevima može da, u saradnji sa stranama u postupku i Sekretarijatom, nađe razna rešenja za te oscilacije, između ostalog, da dodatno

52. Za razliku od ispitivanja koja su vodili dr Martell i dr Specenier, Hadžić ne mora sam da prolazi kroz suđenje pošto ga zastupaju branioci. Veće konstatuje da je “[o]brada velike količine kompleksnih informacija svojstvenih međunarodnim krivičnim postupcima zadatak [...] branioca, kako bi mogao savjetovati svog klijenta”.²⁶⁰ Prema rečima Žalbenog veća,

[n]e može se očekivati da optuženi koga zastupa branilac ima isto razumevanje materijala koji se odnosi na njegov predmet kao kvalifikovani i iskusni advokat. Čak je i licima dobrog fizičkog i psihičkog zdravlja, ali bez visokog pravnog obrazovanja i relevantne stručnosti, potrebna znatna pravna pomoć, posebno u tako složenim predmetima u pogledu prava i činjenica kao što su oni koji se pokreću pred Međunarodnim sudom.²⁶¹

U ovom predmetu, pomoć Hadžićevog tima odbrane biće od neprocenjive važnosti s obzirom na to da će Hadžića obavještavati o svim najrelevantnijim pitanjima o kojima mora da vodi računa tokom dokaznog postupka odbrane, i tako ga čuvati od preteranog naprezanja.

53. Veće konstatuje da je dr Martell zaključio da, mada je Hadžićevo dugoročno pamćenje nepromenjeno, Hadžićevo kratkoročno pamćenje je znatno smanjeno,²⁶² a njegova sposobnost neprekinute pažnje i koncentracije je ozbiljno smanjena.²⁶³ Deficit kratkoročnog pamćenja se kod Hadžića manifestovao za vreme dva testa koja je vodio dr Martell — test verbalnog pamćenja, u kom se od Hadžića tražilo da zapamti 15 reči, i vizuelnog testa pamćenja, u kom se od Hadžića tražilo da zapamti 15 geometrijskih figura.²⁶⁴ Hadžić je imao teškoća da zadrži pažnju kad je morao da se priseti reči koje su počinjale određenim slovima u testovima u trajanju od jednog minuta.²⁶⁵ Međutim, deficit kratkoročnog pamćenja i oslabljena sposobnost fokusiranja nisu se kod Hadžića manifestovali za vreme razgovora ni s dr Specenierom ni dr Martellom. Hadžić je dosledno pokazivao sposobnost detaljnog razumevanja i odgovaranja na pitanja specijalista.²⁶⁶ Shodno tome, Veće zaključuje da smanjenje Hadžićeve sposobnosti kratkoročnog pamćenja trenutno ne ometa njegovu sposobnost da komunicira. Kao što je konstatovano gore u tekstu, Hadžićeva izvršna sposobnost i dalje je nepromenjena.²⁶⁷ Hadžićev tumor ne utiče na njegovu sposobnost apstraktnog rezonovanja, kritičkog razmišljanja, donošenja odluka ili rešavanja problema,²⁶⁸ niti utiče na

skrati trajanje pretresa ili povremeno obustavi pretres. Što se tiče naglog pogoršanja Hadžićevog zdravstvenog stanja, nije poznato ni vreme kad će da dođe do pogoršanja ni način na koji će da se manifestuje. V. svedočenje Daniela Martella, 29. jul 2015, T. 12653-12654. Pretresno veće može samo da oceni Hadžićevu procesnu sposobnost na osnovu informacija kojima trenutno raspolaže.

²⁶⁰ Javna redigovana verzija Odluke od 30. novembra 2012. u predmetu Popović, par. 22. V. i Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 60.

²⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 60.

²⁶² Martellov izveštaj, str. 10, 14; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12639.

²⁶³ Martellov izveštaj, str. 10, 11-12, 14.

²⁶⁴ Martellov izveštaj, str. 10.

²⁶⁵ Martellov izveštaj, str. 10.

²⁶⁶ Martellov izveštaj, str. 8, 11; Specenierov izveštaj, str. 9; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12636-12638.

²⁶⁷ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12648.

²⁶⁸ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12644-12645, 12648; Martell Report, str. 14.

njegovu sposobnost da preuzme inicijativu.²⁶⁹ Shodno tome, Veće smatra da je Hadžić i dalje u stanju da komunicira, da apstraktno rezonuje, razmišlja kritički, donosi odluke, rešava probleme i preuzima inicijativu, što ukazuje na to može da komunicira s braniocima na takav način da branioci mogu da adekvatno iznose Hadžićev stav u odnosu na pitanja relevantna za predmet. S obzirom na, Veće zaključuje da je Hadžić, mada su mu neke sposobnosti smanjene, još uvek u stanju da komunicira s braniocima i daje im uputstva.

54. Pošto je zaključilo da Hadžić razume suštinu postupka i da je u stanju da komunicira s braniocima i da im daje uputstva, Veće će se sad posvetiti pitanju da li smanjena brzina kojom obrađuje informacije, pogoršanje kratkoročnog pamćenja, kao i teškoće s fokusiranjem sprečavaju Hadžića da smisleno učestvuje u ovom postupku. Dr Martell je napomenuo da Hadžić pati od ozbiljnog smanjenja brzine kognitivne obrade informacija, i da bi Hadžić posebno imao teškoća da zapamti svedočenje koje čuje ili vidi ili da uspešno obradi događaje u stvarnom vremenu.²⁷⁰ S tim u vezi, Veće podseća na to da sposobnosti optuženog ne moraju da budu u svom teorijski najvišem obliku ili u najvišem obliku u kom su ikad bile izražene kod nekog konkretnog optuženog da bi se smatralo da je sposoban da ostvaruje svoje pravo na pravično suđenje.²⁷¹ Efektivno učešće pretpostavlja da optuženi “uopšteno razume” tok postupka i da je u stanju da razume, “u opštim crtama”, ono što se govori u sudnici.²⁷² Nije potrebno da Hadžić obrađuje dokaze u stvarnom vremenu ili da shvati sve pojedinosti dokaza. Posao je Hadžićevih branioca da odgovaraju ili osporavaju dokaze kako se oni izvode u sudnici. Ako bude potrebno da se branioci savetuju s Hadžićem za vreme postupka, oni mogu za to da zatraže vreme ili da, po potrebi, zatraže dodatno vreme. Tokom ispitivanja koje je vršio na Hadžiću, dr Martell je uspeo da preusmeri Hadžićevu pažnju kad je bilo potrebno.²⁷³ Shodno tome, ako branioci smatraju da je važno da Hadžić o nekom konkretnom pitanju iznese svoje mišljenje, mogu mu skrenuti pažnju na to pitanje i o njemu ga ukratko informisati. Pošto je okončano 50% dokaznog postupka odbrane, Hadžić je već izvršio najteže aspekte izvođenja dokaza pred Međunarodnim sudom. Hadžić je već svedočio i on i njegov tim odbrane su već napravili strategiju odbrane, izabrali svedoke i uzeli izjave. Ono što preostaje je da Hadžićevi svedoci koji su odabrani, a koji još nisu pristupili pred sud, svedoče u njegovu odbranu pred Većem. Hadžić i njegov tim odbrane će, prilikom izvođenja svojih dokaza, biti dobro upoznati s dokazima koji će biti izvedeni na suđenju pre nego što preostali svedoci daju svoj iskaz. Iznenadjenja za vreme glavnog ispitivanja verovatno će biti retka, međutim, ako ipak tako nešto

²⁶⁹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12648.

²⁷⁰ Martellov izveštaj, str. 14-15.

²⁷¹ Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55.

²⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 47.

²⁷³ Martellov izveštaj, str. 11.

iskrsne, odbrana može da zatraži dodatno vreme da pregleda relevantan transkript i posavetuje se s Hadžićem i, ako bude potrebe, zatraži dodatno vreme da ispita svedoka/svedoke.²⁷⁴ Veće smatra da je na taj način Hadžić, uz pomoć branilaca, u stanju da nastavi da smisleno učestvuje u preostaloj polovini svog dokaznog postupka i da može da uopšteno razume postupak i njegovo značenje.

55. Kao što je gore konstatovano, Veće smatra da je Hadžić trenutno u stanju da uspešno ostvaruje svoja prava u ovom postupku uz pomoć branilaca. Pošto je utvrdilo da Hadžić razume suštinu postupka, da je u stanju da komunicira s braniocima i daje im uputstva i da u opštim crtama razume suđenje i njegov značaj da bi smisleno učestvovao u postupku, Veće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Burtona Halla, da odbrana nije ispunila svoju obavezu dokazivanja da Hadžić nije procesno sposoban.

56. Mada je Veće zaključilo, uz suprotno mišljenje sudije Burtona Halla, da odbrana nije ispunila svoju obavezu dokazivanja da Hadžić nije procesno sposoban, ostaje i dalje pitanje da li neizlečiv karakter Hadžićeve bolesti govori protiv nastavka postupka i u prilog okončavanja ili odgađanja ovog predmeta. S tim u vezi, Veće smatra da okončanje ili odgađanje postupka ne bi trebalo da bude automatski proceduralni mehanizam koji se primenjuje kad se otkrije da je optuženi neizlečivo ili ozbiljno bolestan. Taj mehanizam bi trebalo primenjivati od slučaja do slučaja i uzimati u obzir relevantne faktore, kao što je procesna sposobnost optuženog, u kojoj je fazi postupak, raspoloživost aranžmana prilagođenih zdravstvenim poteškoćama, koji omogućuju nastavak postupka i javni interes za donošenje odluke o odgovornosti optuženog, kao i težinu optužbi protiv optuženog.²⁷⁵

57. Ovaj predmet je u veoma podmakloj fazi: tužilaštvo je okončalo izvođenje svojih dokaza, a odbrana je iskoristila otprilike polovinu sati koji su joj dodeljeni za izvođenje svojih dokaza. Hadžić je dao izjavu na osnovu pravila 84bis Pravilnika i svedočio je pod zakletvom. Veće smatra da podmakla faza postupka govori u prilog nastavku dokaznog postupka odbrane.

²⁷⁴ Isto tako, ako tokom unakrsnog ispitivanja iskrsnu pitanja koja branioci moraju da rasprave s Hadžićem, branioci mogu da zatraže da im se omogući vreme da se konsultuju. Međutim, s tim u vezi, Pretresno veće konstatuje da se tužilaštvo bezuslovno odreklo svog prava da unakrsno ispita svedoke odbrane. Shodno tome, kako se sad čini, takve situacije u vezi s unakrsnim ispitivanjem neće iskrsnuti. V. Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 3.

²⁷⁵ V. Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 52 (gde se razmatra procesna sposobnost optuženog u kontekstu zahteva za okončanje); Odluka od 16. maja 2008. u žalbenom postupku u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 15-21 (gde se razmatra uspostavljanje video-linka da bi se izašlo u susret zdravstvenom stanju optuženog); *Tužilac protiv Brđanina i Talića*, predmet br. IT-99-36-T, Odluka po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Momira Talića, 20. septembar 2002. (dalje u tekstu: Odluka od 20. septembra 2002. u vezi s *Talićem*), par. 26, 31, 32 (gde se razmatra, između ostalog, faza postupka i javni interes). U predmetu *Talić*, privremeno puštanje na slobodu se razmatralo kad je komisija specijalista optuženog proglasila procesno nesposobnim. *Tužilac protiv Brđanina i Talića*, predmet br. IT-99-36-T, Odluka po usmenom zahtjevu optužbe za odvajanje suđenja, 20. septembar 2002, par. 24.

58. Tužilaštvo je predložilo niz aranžmana prilagođenih Hadžićevom zdravstvenom stanju kako bi se omogućio nastavak postupka. Jedan od takvih aranžmana je i безусловno odricanje od prava na unakrsno ispitivanje preostalih svedoka odbrane.²⁷⁶ Aranžman u vezi sa skraćenim rasporedom pretresa, od 2,5 časa dnevno, omogućuje odbrani da u periodu od šest ili sedam nedelja iskoristi preostalih 70 časova koji su joj dodeljeni za dokazni postupak. Veće ne smatra da je odluka tužilaštva da se odrekne prava na unakrsno ispitivanje preostalih svedoka odbrane preduslov za nastavak dokaznog postupka odbrane, ali konstatuje da tužilaštvo ima pravo da svoj postupak vodi kako želi. Tužilaštvo može da povuče svoj opoziv za neke ili sve preostale svedoke odbrane, ako to bude želelo. Shodno tome, Veće smatra da to što se tužilaštvo odreklo svog prava da unakrsno ispita svedoke ne govori ni u prilog ni u korist nastavku postupka.

59. Izuzev odricanja od prava na unakrsno ispitivanje, tužilaštvo je takođe predložilo da Veće odustane od toga da preostali svedoci pristupe sudu i (a) da uvrsti u spis pismene izjave svih preostalih svedoka odbrane na osnovu pravila 92ter²⁷⁷ i (b) da uputi odbranu da podnese pismene izjave svih eventualnih svedoka odbrane koji bi trebalo da svedoče *viva voce*.²⁷⁸ Veće napominje da još treba da svedoči 11 svedoka *viva voce* i 33 svedoka na osnovu pravila 92ter. Od 33 svedoka na osnovu pravila 92ter, 23 su hibridni svedoci na osnovu pravila 92ter, što je izraz koji Veće koristi za svedoke na osnovu pravila 92ter, za koje se u rezimeima na osnovu pravila 65ter navodi da će dodatno svedočiti o pitanjima o kojima nisu govorili u svojim izjavama. Što se tiče predloženog svedočenja *viva voce* hibridnih svedoka odbrane na osnovu pravila 92ter, tužilaštvo traži da Veće naloži odbrani da podnese dodatne izjave na osnovu pravila 92ter koje sadrže te dodatne dokaze.²⁷⁹ Mada je u nekoliko slučajeva, kad se strana odrekla od prava na unakrsno ispitivanje, Veće uvrstilo u spis izjave svedoka na osnovu pravila 92ter bez potvrde date u sudnici,²⁸⁰ taj postupak je redak

²⁷⁶ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 3, 11, 15.

²⁷⁷ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 13.

²⁷⁸ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 2, 15.

²⁷⁹ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 14.

²⁸⁰ U predmetu *Milutinović i drugi*, u skladu s dogovorom strana u postupku, jedan svedok je dao iskaz na osnovu pravila 92ter Pravilnika, a da nije pristupio sudu da potvrdi svoju izjavu ili da bude unakrsno ispitan. V. *Tužilac protiv Milutinovića i ostalih*, predmet br. IT-05-87-T, Presuda, 26. februar 2009, par. 47. Na ponovnom suđenju u predmetu *Haradinaj i drugi*, strane su se dogovorile da se odustane od pojavljivanja na sudu svedoka na osnovu pravila 92ter, a to se odnosilo na one svedoke koji su već svedočili na prvobitnom suđenju u predmetu *Haradinaj i drugi*. V. *Tužilac protiv Haradinaj i drugih*, predmet br. IT-04-84bis-T, Presuda, 29. novembar 2012, par. 11. U predmetu *Orić*, Pretresno veće je uvrstilo u spis dve izjave svedoka tužilaštva na osnovu pravila 89(F) Pravilnika, koje je prethodilo pravilu 92ter Pravilnika, po dogovoru s odbranom, pošto se odbrana odrekla prava da unakrsno ispita te svedoke. Međutim, Veće koje je rešavalo u predmetu *Orić* zadržalo je pravo da pozove ta dva svedoka u sudnicu kako bi potvrdili svoje pismene izjave ili kako bi ih Pretresno veće moglo ispitati u kasnijoj fazi, ako to bude potrebno. *Tužilac protiv Orića*, predmet br. IT-03-68-T, 7. oktobar 2004, T. 298-299. Pretresno veće smatra da su ovi primeri irelevantni za ovaj postupak pošto se u tim slučajevima radilo o malom broju svedoka i strane su se o tome složile, a u slučaju predmeta *Haradinaj i drugi* to je bilo u kontekstu ponovnog suđenja.

izuzetak, a ne pravilo, pošto pravilo 92ter izričito predviđa da svedok bude prisutan u sudnici.²⁸¹ Ovde, tužilaštvo predlaže ovu proceduru za svih 33 preostalih svedoka na osnovu pravila 92ter, čime to postaje više opšte pravilo, a ne izuzetak. Ni pravilnik Međunarodnog suda ni njegova praksa dozvoljavaju sistematsko uvrštavanje u spis velikog broja pismenih izjava na osnovu pravila 92ter bez potvrda datih u sudnici, kako to trenutno predlaže tužilaštvo.

60. Veće, u skladu s redovnom praksom i postupcima na Međunarodnom sudu koji se odnose na svedoke koji svedoče na osnovu pravila 92ter i one koji svedoče *viva voce*, daje prednost svedočenju uživo kako bi bolje moglo da oceni verodostojnost svakog svedoka, naročito s obzirom na to da je moguće da dokazi preostalih svedoka sadrže dokaze koji se odnose na Hadžićeva dela i ponašanje. Ako preostali svedoci na osnovu pravila 92ter i svedoci *viva voce* ne bi svedočili uživo, Veće bi bilo lišeno najboljeg načina da oceni verodostojnost 80% svedoka odbrane koji svedoče na osnovu pravila 92ter i svedoka koji svedoče *viva voce*. Potreba da se oceni verodostojnost tih preostalih svedoka naročito je relevantna s obzirom na to da tužilaštvo, time što se odreklo prava da unakrsno ispita te svedoke, to ne čini zato što prihvata tačnost njihovih dokaza. U stvari, tužilaštvo se odreklo svog prava na unakrsno ispitivanje kako bi ubrzalo nastavak i okončanje suđenja.²⁸² Tužilaštvo i dalje “zadržava pravo da u svojim završnim podnescima iznese prigovor na relevantnost, dokaznu vrednost i/ili težinu dokaza svedoka koji nisu unakrsno ispitani”.²⁸³ Ako tužilaštvo iznese takve prigovore u svojim završnim podnescima, Veće bi bilo dovedeno u izuzetno nepovoljan položaj s obzirom da nije saslušalo svedoke i nije imalo priliku da u sudnici oceni njihovu verodostojnost. Iz tih razloga, Veće ne prihvata predloge tužilaštva da uvrsti u spis dokaze preostalih svedoka odbrane u pismenom obliku, a da oni pritom ne svedoče uživo.

61. Pošto je odbilo predlog tužilaštva da u spis uvrsti samo pismene dokaze preostalih svedoka odbrane, Veće, ako odluči da nastavi postupak, to mora da uradi tako da uzme u obzir Hadžićevo pravo da bude prisutan u sudnici. Član 21(4)(d) Statuta predviđa da optuženi ima pravo “da mu se sudi u njegovom prisustvu”. Međutim, to pravo nije apsolutno.²⁸⁴ Optuženi može da se odrekne

²⁸¹ Uslov da se da potvrda u sudnici i da svedok bude na raspolaganju radi unakrsnog ispitivanja i ispitivanja od strane sudija Pretresnog veća nije puka formalnost, pošto postoji opasnost da nepotvrđene i neispitane pismene izjave budu netačne. Kako je primetio sudija Hunt, “[s]vako ko je imao iskustva sa suđenjima na kojima je obavezno da se iskazi daju *viva voce* zna da takvi iskazi često odstupaju od one verzije izjave koju je dala strana u postupku koja poziva svjedoka – ne samo od formulacija korišćenih u izjavi, nego i od samog sadržaja izjave.” *Tužilac protiv S. Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.4, Suprotno mišljenje sudije Davida Hunta o prihvatljivosti glavnih iskaza u obliku pismenih izjava, 21. oktobar 2003, par. 8.

²⁸² Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 11.

²⁸³ Drugi zahtev za nastavak postupka, par. 3.

²⁸⁴ Žalbeno veće je konstatovalo da prilikom ocene nekog konkretnog ograničenja garantovanih statutarnih prava, kao što je pravo na fizičko prisustvo suđenju, pretresna veća imaju u vidu princip srazmernosti, na osnovu kog svako ograničenje nekog fundamentalnog prava mora biti u službi dovoljno značajnog cilja i ne sme narušavati dotično pravo više nego što je to neophodno da bi se postigao taj cilj. Odluka od 16. maja 2008. u žalbenom postupku u predmetu

prava na da bude fizički prisutan suđenju ili da to pravo izgubi.²⁸⁵ Hadžić je u više navrata napomenuo da ne želi da se odrekne tog prava u preostalom delu postupka protiv njega²⁸⁶ i nije bilo slučajeva u kojima se moglo smatrati da se Hadžić odriče tog prava na osnovu pravila 80(B) Pravilnika. Međutim, Žalbeno veće je priznalo da bi odustajanje optuženog od prava da bude prisutan, na primer putem korišćenja video-konferencijske veze, moglo da bude razumno s obzirom na znatan broj slučajeva u kojima su pretresni bili nenamerno odgođeni zbog zdravstvenog stanja optuženog.²⁸⁷ Prilikom ocenjivanja da li je razumno koristiti video-konferencijsku vezu, pretresno veće mora takođe da uzme u obzir da li fizičko i psihičko stanje optuženog omogućava optuženom da efektivno učestvuje putem video-konferencijske veze.²⁸⁸ Dr Martell je svedočio da bi se Hadžićevo stanje, ako bude pratio postupak putem video-konferencijske veze, verovatno pogoršalo. Dr Martell je takođe izjavio da pasivno praćenje na ekranu, umesto fizičkog prisustva u sudnici, nije dovoljno da zaokupi Hadžićevu pažnju, i da bi praćenje postupka od kuće povećalo verovatnost spoljnih distrakcija, što bi dodatno smanjilo Hadžićevu sposobnost da se koncentriše.²⁸⁹ Mada je Veće zaključilo da je Hadžić procesno sposoban, ono do tog zaključka nije došlo zanemarujući činjenicu da je tumor uzrokovao Hadžiću neka oštećenja, koja, mada nisu tolika da bi se Hadžić mogao smatrati procesno nesposoban, ipak mogu zahtevati određene prilagođene aranžmane. Zbog toga, neki sudski postupci mogu da imaju negativniji uticaj na Hadžićevu sposobnost da efektivno učestvuje u postupku nego kod drugih. S obzirom na ta pitanja koja je istakao dr Martell, Veće ne smatra da je video-konferencijska veza odgovarajuća opcija koja omogućuje Hadžiću efektivno učešće u sudskom postupku.

62. Pošto je isključilo mogućnost vođenja postupka putem video-konferencijske veze, jedina preostala opcija je nastavak postupka u sudnici na Međunarodnom sudu, što bi na kraju iziskivalo

Stanišić i Simatović, par. 6; *Zigiranyirazo protiv tužioca*, predmet br. ICTR-2001-73-AR73, Odluka po Interlokutornoj žalbi, 30. oktobar 2006, par. 14.

²⁸⁵ Odluka od 16. maja 2008. u žalbenom postupku u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 6. V. i *Nahimana i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007, par. 109, 116.

²⁸⁶ Obaveštenje kao odgovor na upit Pretresnog veća od 16. februara 2015, 17. februar 2015.

²⁸⁷ Odluka od 16. maja 2008. u žalbenom postupku u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 16, 19.

²⁸⁸ Odluka od 16. maja 2008. u žalbenom postupku u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 20.

²⁸⁹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12647-12648. Dr Martell je izjavio sledeće u vezi s video-konferencijskom vezom:

[K]ad neko sedi u [sudnici], ima pred sobom ceo jedan svet suđenja na koji treba da se usredsredi. Kad sedite na kauču kod kuće i gledate kompjuterski ekran i monitor, pored vas je vaša žena, čuje se buka s ulice, tu vam je kuća, ima više stvari koje vam odvlače pažnju od onog šta se dešava. Osim toga, uzimajući u obzir njegove kognitivne probleme, sumnjam da bi bio u stanju da se posveti, recimo, čitanju reči koje se pomeraju na ekranu i da ih dovede u vezu s onim šta vidi na video snimku. Takva obrada informacija koje se brzo izmenjuju je za njega izrazito teško.

Prvenstvena prednost takvog aranžmana bilo bi to da bi mogao da napravi pauzu i odmori se. Problem bi bio to što bi morao da obavesti Veće da treba da napravi pauzu i da se odmori, a ne da se samo isključi ili zaspi dok traje postupak.

ukidanje privremenog boravka na slobodi Hadžiću i njegov povratak u PJUN. Veće je već zaključilo da su uslovi pritvora u PJUN u dovoljnoj meri kompatibilni sa zahtevima Hadžićevog lečenja.²⁹⁰ Veće izražava ozbiljnu zabrinutost da li je to još uvek tako. Za vreme ispitivanja dr Martella, Hadžić je napomenuo da “svakodnevno ima periode vrtoglavice zbog koje mora kratko da odspava kako se ne bi onesvestio”.²⁹¹ Dr Martell je takođe naveo da Hadžić ima motoričke smetnje koje mu otežavaju hodanje i narušavaju sigurnost prilikom kretanja.²⁹² Dr Specenier je isto tako dokumentovao Hadžićev nesiguran hod.²⁹³ Takve smetnje, ako se zanemare, povećavaju mogućnost pada ili povrede. One takođe navode na pitanje da li je Hadžić u stanju da se brine sam o sebi. Na osnovu odgovora koja je Hadžić dao tokom ispitivanja 27. juna 2015. o svojim dnevnim aktivnostima, dr Specenier je zaključio da je Hadžić u stanju da se brine sam o sebi.²⁹⁴ Međutim, nedavno je Hadžićeva supruga je izjavila da Hadžić sve češće pokazuje znakove dezorijentacije i više ne može ostati sam bez nadzora.²⁹⁵ Na primer, Hadžić se budi tri do četiri puta tokom noći i potrebno je “biti uz njega, pošto su konfuzija i dezorijentacije tokom noći ostale neizmenjene”.²⁹⁶ Hadžićeva supruga je takođe napomenula da mu mora pomagati u svim aspektima svakodnevnog života;²⁹⁷ a nedavno je Hadžić rekao da mu je pri hodaњу stalno potrebna pomoć.²⁹⁸ Izrazita promena sposobnosti Hadžića da se brine sam o sebi, mada nije potvrđena specijalističkim pregledima, nije u potpunosti preterana s obzirom na protok vremena i progresivni karakter Hadžićeve bolesti.²⁹⁹ Što se tiče njegovog povratka u PJUN, Veće izražava ozbiljnu zabrinutost u vezi s tim da li bi Hadžić bio sposoban da se brine sam o sebi.

63. Kad optuženi nije u stanju da se brine sam o sebi, postoji mogućnost da bude smešten u PJUN-ov Sudski centar za somatsku negu (dalje u tekstu: Centar za somatsku negu), gde bi na raspolaganju imao 24-časovnu negu. Zamenik sekretara je već obavestio Veće da je to moguće samo na preporuku lekara PJUN-a (dalje u tekstu: lekar) i “kad je pritvoreniku potrebna posebna nega, na primer kad je zdravstveno stanje pritvorenika opasno po druge ili kad se pritvorenik više ne može sam hraniti ni brinuti o sebi”.³⁰⁰ Međutim, smeštaj u Centru za somatsku negu nije bez pratećih posledica. Lekar PJUN-a je 29. januara 2015. preporučio da se Hadžić ne smesti u Centar

²⁹⁰ Odluka po Hitnom zahtevu odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 13. mart 2015, par. 38.

²⁹¹ Martellov izveštaj, str. 9, 14.

²⁹² Martellov izveštaj, str. 14.

²⁹³ Specenierov izveštaj, str. 10.

²⁹⁴ Specenierov izveštaj, str. 10, fusnota 6; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12661.

²⁹⁵ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 18. septembar 2015, poverljivi Dodatak, par. 3.

²⁹⁶ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 3. septembar 2015, poverljivi Dodatak, par. 2.

²⁹⁷ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 18. septembar 2015, poverljivi Dodatak, par. 3.

²⁹⁸ Podnesak zamenika sekretara s medicinskim izveštajem (poverljivo), 25. septembar 2015, poverljivi Dodatak, par. 3.

²⁹⁹ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12664-12645.

³⁰⁰ Podnesak zamenika sekretara u vezi s Privremenim nalogom koji se odnosi na Hitni zahtev za privremeno puštanje na slobodu (poverljivo), 29. januar 2015. (dalje u tekstu: Podnesak zamenika sekretara od 29. januara 2015), par. 9.

za somatsku negu zbog toga što bi, osim što u to vreme nije bilo naznaka da Hadžić nije u stanju da se brine o sebi, prijem u Centar za somatsku negu mogao negativno da utiče na Hadžićevo psihičko stanje, pošto ne bi mogao uživati u socijalnoj interakciji s drugim pritvorenicima koji govore njegov jezik ili u podršci svoje porodice.³⁰¹ Ako se postupak nastavi, moguće je da će Hadžić ipak morati da bude smešten u Centar za somatsku negu, što bi ga lišilo korisnog socijalnog kontakta do kraja dokaznog postupka odbrane. S obzirom na Hadžićev očekivani životni vek,³⁰² razumno je očekivati da bi Hadžić do kraja života proveo u izolaciji u Centru za somatsku negu. Nadalje, uprkos tome što se smatra nevinim, u trenutnom kontekstu Hadžićevog zdravstvenog stanja, Hadžićev povratak u PJUN bi zapravo bio kazna doživotnog zatvora.

64. Stvarno stanje stvari jeste da Hadžić pati od neizlečive bolesti koja se ne može operisati. Poslednji nalaz magnetske rezonance pokazao je da Hadžićev tumor raste rapidnom brzinom i očekuje se pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja.³⁰³ Kako će se to pogoršanje manifestovati kod Hadžića zavisiće od rasta tumora.³⁰⁴ Dr Martell je svedočio da su u ovom trenutku centri za jezik i izvršnu kontrolu u Hadžićevom mozgu još uvek dobro očuvani, ali ako tumor počne da prodire i na ta područja mozga, doći će do daljeg pogoršanja u odnosu na njegovo sadašnje stanje.³⁰⁵ Dr Specenier je izjavio da će se Hadžićevo stanje menjati iz dana u dan i da će se naglo pogoršavati.³⁰⁶ Dr Specenier je opisao rast Hadžićevog tumora kao “dramatičan”; tumor je trostruko porastao u periodu od prvog nalaza magnetske rezonance u novembru 2014. do drugog nalaza u maju 2015.³⁰⁷ Dr Specenier je takođe svedočio da se sad, uz prvobitni tumor, pojavila i nova lezija i “edem s pomeranjem medijalne linije”.³⁰⁸ Objasnio je da intrakranijalni pritisak koji je posledica tog pomeranja može u kratkom roku da bude fatalan, što znači da bi se simptomi opadanja Hadžićevih neuroloških funkcija i svesti mogli manifestovati “iz nedelje u nedelju”.³⁰⁹ Napokon, Hadžićev očekivani životni vek je veoma ograničen.³¹⁰ Ovakav mogući razvoj događaja, u suštini, znači da nije verovatno da bi Hadžić bio živ kad se ovo suđenje okonča, a još manje da bi, ako bi bio proglašen krivim, mogao da izdržava ikakvu kaznu.

65. Bez sumnje postoji javni interes da se u ovom predmetu donese presuda, s obzirom na funkcije koje je Hadžić vršio kao predsednik Vlade SAO SBZS i predsednik RSK, kao i težinu

³⁰¹ Podnesak zamenika sekretara od 29. januara 2015, par. 9.

³⁰² Specenierov izveštaj, str. 11-12; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12680-12681 (poverljivo).

³⁰³ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12653-12654.

³⁰⁴ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12654.

³⁰⁵ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12654.

³⁰⁶ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12644.

³⁰⁷ Specenierov izveštaj, str. 11; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12674-12675.

³⁰⁸ Specenierov izveštaj, str. 11; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12675-12676.

³⁰⁹ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12676.

³¹⁰ Specenierov izveštaj, fusnote 7-8; Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12667-12668 (poverljivo).

zločina za koje se tereti.³¹¹ Ovaj faktor, kao i drugi relevantni faktori, mora da bude “pažljivo odvađnut” u odnosu na “pravo svih pritvorenika da se s njima postupa čovječno i u skladu s temeljnim načelima poštivanja njihovog dostojanstva i u skladu s pretpostavkom o njihovoj nevinosti.”³¹² U ovom slučaju, mada Hadžićeva procesna sposobnost, uznapredovala faza postupka, težina zločina za koje se tereti i interes žrtava i svedoka za izricanje presude u ovom predmetu govore u prilog nastavku postupka, ti faktori ne odnose prevagu nad nehumanošću situacije u kojoj bi Hadžić živeo ostatak života u pritvoru iako se smatra nevinim, ili bi bio pušten na slobodu dok je na rubu smrti. Shodno tome, Veće smatra da ovo suđenje ne može da se nastavi na način koji bi bio u skladu s potpunim i pravičnim presuđivanjem u ovom predmetu, a da se pritom ne povrede fundamentalni principi poštovanja neotuđivog ljudskog dostojanstva optuženog i prezumpcije nevinosti. Veće je uvek nastojalo da okonča dokazni postupak odbrane i izrekne presudu uz puno poštovanje prava optuženog. Ako Hadžićevo zdravstveno stanje ne omogućuje nastavak postupka na ovaj način, ta činjenica se u tom slučaju mora prihvatiti.

66. Poslednje pitanje pred Većem jeste da li, s obzirom na gorenavedeno, postupak treba okončati, umesto odgoditi. Mada je trenutno, zbog Hadžićevog zdravstvenog stanja, nastavak suđenja nemoguć, to ne vodi k zaključku da postupak mora biti okončan. Veće podseća na to da, uprkos suprotne tvrdnje koju iznosi odbrana,³¹³ praksa Međunarodnog suda nije da se okonča sudski postupak zbog obustave pretresa na neodređeno vreme zbog lošeg zdravlja optuženog.³¹⁴ Veće ne odbija argument odbrane da bi okončanje postupka pre smrti nekog optuženog bilo moguće prema Statutu, ali smatra da će ograničeno odgađanje postupka koje je moguće produžiti, najpre na tri meseca,³¹⁵ adekvatnije poslužiti interesima pravde u ovom predmetu i biti u skladu s praksom Međunarodnog suda. Veće smatra da je odgađanje postupka pod tim uslovima najrazboritije rešenje, jer omogućuje Veću da i dalje rešava u postupku i da nastavi da nadzire Hadžićevo zdravlje, a takođe ostavlja otvorenu mogućnost, koliko god da je ona neverovatna, da Veće, u slučaju da se Hadžićevo zdravstveno stanje poboljša, nastavi postupak. S druge strane, okončanje postupka isključuje takvu mogućnost.

³¹¹ V. Optužnica, par. 3-4, 19-48.

³¹² V. Odluka od 20. septembra 2002. u predmetu *Talić*, par. 31.

³¹³ Zahtev za okončanje ili odgađanje postupka, par. 5-7.

³¹⁴ V. Odluka po zahtevu za dobrovoljno povlačenje ili izuzeće sudija od rešavanja po zahtevu za nastavak dokaznog postupka odbrane, 21. april 2015, par. 14, gde se upućuje na *Tužilac protiv Đukića*, predmet br. IT-96-20-T, Odluka o zadržavanju Optužnice i privremenom puštanju na slobodu, 24. april 1996; *Tužilac protiv Đukića*, predmet br. IT-96-20-A, Nalog za obustavljanje žalbenog postupka, 29. maj 1996; Odluka od 20. septembra 2002. u predmetu *Talić*; *Tužilac protiv Talića*, predmet br. IT-99-36/1-T, Nalog za obustavljanje postupka protiv Momira Talića, 12. jun 2003. Suprotno argumentu odbrane u paragrafu 6 Zahteva za okončanje ili odgađanje postupka, Pretresno veće u predmetu *Strugar* napomenulo je samo da će se posledice zaključka da je neki optuženi procesno nesposoban verovatno razlikovati zavisno od okolnosti. Odluka od 26. maja 2004. u predmetu *Strugar*, par. 39.

³¹⁵ Strane u postupku mogu zatražiti produženje odgađanja postupka ili ga Pretresno veće može produžiti *proprio motu*.

67. Primećujući da će postupak u ovom predmetu prvo biti odgođen na tri meseca, Veće smatra da je potrebno produžiti Hadžićev privremeni boravak na slobodi. Ako odbrana bude tražila izmene uslova Hadžićevog privremenog boravka na slobodi, kao što je na primer omogućavanje kontakta sa svedocima, odbrana može da podnese zahtev da se Hadžiću odobri kontakt s određenim svedocima koje bude navela, ili može da zatraži bilo kakvu drugu izmenu koju smatra primerenom. Veće takođe smatra primerenim da nastavi da prati Hadžićevo zdravstveno stanje za vreme privremenog boravka na slobodi; shodno tome, ono će i dalje da traži od nadležnog lekara da bude u kontaktu s Hadžićem i lekarom koji ga leči u Novom Sadu, Republika Srbija, i da Veće izveštava o Hadžićevom zdravstvenom stanju.

68. Na osnovu gorenavedenog, Veće zaključuje da će postupak u ovom predmetu biti odgođen, da će se Hadžićev privremeni boravak na slobodi nastaviti pod istim onim uslovima koji su navedeni u Odluci u vezi s privremenim puštanjem na slobodu od 21. maja 2015, uz izuzetak da će Veće od nadležnog lekara primati medicinske izveštaje o Hadžićevom zdravlju svake dve nedelje i da će se Hadžić svake dve nedelje konsultovati sa svojim lekarom u Srbiji.

E. Dispozitiv

69. Shodno tome, Pretresno veće, na osnovu člana 20 i 21 Statuta, pravila 54, 74*bis* i 126*bis* Pravilnika i paragrafa (C)(5) i (7) Uputstva o dužini podnesaka i zahteva³¹⁶ ovim:

- (a) **Delimično ODOBRAVA** Zahtev odbrane za okončanje ili odgađanje postupka i **ODGAĐA** ovaj postupak, za početak, na tri meseca;
- (b) **ODBIJA** Prvi i Drugi zahtev tužilaštva za nastavak dokaznog postupka odbrane i Predloge tužilaštva;
- (c) **ODOBRAVA** tužilaštvu i odbrani da podnesu svoje odgovore;
- (d) **ODOBRAVA** odbrani da prekorači predviđeni broj reči u odnosu na Prvi odgovor na Zahtev za nastavak postupka i Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću;
- (e) **NALAŽE** stranama u postupku da do 9. novembra 2015. podnesu javne redigovane verzije sledećih podnesaka: Odgovor u vezi s Predlozima tužilaštva; Argumenti odbrane u vezi s procesnom sposobnošću; Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću;

³¹⁶ IT/184 Rev. 2, 16. septembar 2005.

Odgovor odbrane na Argumente tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću; i Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću;

(f) **MENJA** paragrafe 8 i 5(j) Odluke u vezi s privremenim puštanjem na slobodu od 21. maja 2015, **NALAŽE** Hadžiću da se svake dve nedelje konsultuje sa svojom lekarom u Srbiji i **UPUĆUJE** nadležnog lekara Medicinske službe PJUN-a da (i) telefonom postavlja pitanja Hadžiću za vreme njegovog privremenog boravka na slobodi i da svake dve nedelje bude u kontaktu s lekarom koji leči Hadžića i (ii) da Veće izvesti o Hadžićevom zdravstvenom stanju u roku od najmanje dva dana od gorepomenutog kontakta; i

(g) **NALAŽE** da svi drugi uslovi iz Odluke u vezi s privremenim boravkom na slobodi od 21. maja 2015, uz kasnije izmene,³¹⁷ ostaju na snazi.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

Dana 26. oktobra 2015.
U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/
sudija Guy Delvoie,
predsedavajući

Sudija Burton Hall prilaže delimično suprotno mišljenje.

[pečat Međunarodnog suda]

³¹⁷ Odluka po on Četvrtom zahtevu za izmenu adrese g. Hadžića za vreme privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 8. oktobar 2015; Odluka po Zahtevu za manju izmenu uslova privremenog boravka na slobodi (poverljivo), 18. avgust 2015.

DELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BURTONA HALLA

1. U ovoj Odluci, moje kolege su, većinom glasova, zaključile da je Hadžić u stanju da razume suštinu postupka, da je sposoban da komunicira sa svojim braniocima i da im daje uputstva i da je, shodno tome, trenutno u stanju da efektivno ostvaruje svoje pravo na pravično suđenje u ovom postupku uz pomoć svojih branilaca. Iz doleavedenih razloga, izražavam svoje neslaganje s tim zaključcima i nalazim da je Hadžić trenutno procesno nesposoban.

2. U svom izveštaju dr Martell je zaključio da su Hadžićeva "očuvana sposobnost govora i socijalnih veština faktori koje laiku daju utisak da su njegove kognitivne sposobnosti nepromenjene, što definitivno nije tako", i da te veštine " [Hadžiću] daju osnovnu sposobnost da komunicira i da se usmeno konsultuje sa svojim braniocima", ali da je "tumor na mozgu prouzrokovao teška oštećenja mnogih ključnih kognitivnih sposobnosti koje su potrebne da bi učestvovao u toj meri da može shvati suštinu i efektivno učestvuje u postupku i da u dovoljnoj meri ostvari svoja utvrđena prava".¹ Konkretno, dr Martell je ovako sažeo Hadžićeva zdravstvena ograničenja: (a) nemogućnost održavanja neprekinute pažnje i koncentracije; (b) nemogućnost da efektivno pamti svedočenje koje sluša i dokaze koje vidi; (c) nemogućnost da efektivno kognitivno obradi događaje za vreme postupka u stvarnom vremenu; i (d) nemogućnost da se oslobodi glavobolja, vrtoglavice i iscrpljenosti koje ograničavaju njegovu fizičku i psihičku sposobnost da učestvuje u postupku standardnog trajanja, bez pauza za spavanje.²

3. Po mišljenju dr Martella, "s razumnim stepenom neuropsihološke izvesnosti, ta [Hadžićeva kognitivna] oštećenja će ugroziti njegovu sposobnost da fizički učestvuje u postupku i da komunicira i uspešno se savetuje sa svojim braniocima za vreme suđenja".³ Način na koji je dr Martell razumeo standarde procesne sposobnosti⁴ u skladu je s praksom Međunarodnog suda, kako

¹ Martellov izveštaj, str. 15.

² Martellov izveštaj, str. 15.

³ Martellov izveštaj, str. 15.

⁴ Martellov izveštaj, str. 2. V. i Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12646. Konkretno, dr Martell je u izveštaju izjavio sledeće:

Po mom mišljenju, sposobnost optuženog da učestvuje u sudskom postupku utvrđuje se na osnovu toga da li je on mentalno sposoban da shvati suštinu postupka, kao i mentalnu i/ili fizičku sposobnost da komunicira, te stoga i da se konsultuje, sa svojim braniocima.

Smisleno učešće omogućava optuženom da ostvari svoja prava na pravično suđenje u meri koja podrazumeva da on može efektivno da učestvuje u suđenju i da razume suštinu postupka.

Procesna sposobnost nekog optuženog zavisi od toga da li su njegove sposobnosti, sagledane u celosti i na razborit i razuman način, očuvane u toj meri da može shvati suštinu i efektivno učestvuje u postupku i da u dovoljnoj meri ostvari svoja utvrđena prava.

je navedeno u ovoj Odluci.⁵ Mada Pretresno veće snosi odgovornost da primenjuje pravni standard na činjenice kojima raspolaže i da utvrdi da li je Hadžić, na osnovu kriterijuma najveće verovatnoće, procesno sposoban, stručnom mišljenju dr Martella treba pridati dužnu pažnju.

4. Kako je primetila većina,⁶ dr Martell je zaključio da Hadžić poseduje jezičke sposobnosti koje su, opšte uzev, nepromenjene: Hadžić nema teškoća da shvati usmena uputstva ili da normalno razgovara, a pokazao je i dobru sposobnost razumevanja pisanog teksta.⁷ Dr Martell je primetio da je Hadžić misli “izražavao, logički, koherentno i svrhovito bez ikakvih naznaka poremećaja mišljenja po formi”.⁸ Dr Martell je zaključio da su Hadžićevi rezultati testa rešavanja apstraktnih problema bili “u granicama normale”, što znači da je bio u stanju da se “prebaci” s jedne ideje na drugu i da uči iz grešaka.⁹ Dalje konstatujem da, mada je dr Martell ukazao na to da je moguće da je Hadžić izgubio neke umne sposobnosti zbog tumora na mozgu, njegov rezultat testa inteligencije kreće se u rasponu “prosečnog”.¹⁰

5. Te sposobnosti, posmatrane same za sebe, mogu da navedu na zaključak da Hadžić ima kognitivne sposobnosti potrebne da razume dokaze u ovom predmetu i da efektivno komunicira sa svojim braniocima. Međutim, one se ne smeju posmatrati izolovano, a mora da se uzme u obzir i to da je dr Martell zaključio to da je tumor na mozgu uzrokovao teška oštećenja mnogih Hadžićevih ključnih kognitivnih sposobnosti. Nije dovoljno to da je Hadžić zadržao neke kognitivne funkcije koje bi mogle da mu pomognu da razume dokaze i da komunicira s braniocima. Naprotiv, njegove sposobnosti treba “sagledati u celosti i na razborit i razuman način”.¹¹ Shodno tome, treba uzeti u obzir uticaj koji svaki eventualni kognitivni poremećaj ima na Hadžićeve sposobnosti da smisleno učestvuje u postupku.

6. S tim u vezi dr Martell je zaključio da Hadžićeva sposobnost da zadrži pažnju i koncentraciju “ozbiljno smanjena”.¹² Na primer, tokom testova fonemske fluentnosti, Hadžić je imao teškoća da zadrži fokus i da se usredsredi tokom perioda od jednog minuta.¹³ Dr Martell je naveo da bi Hadžić “počeo prilično brzo da nabraja nekoliko reči u prvih 15 sekundi minute, a

⁵ Odluka, par. 37-42.

⁶ Odluka, par. 47, 48.

⁷ Martellov izveštaj, str. 10-11, 14, 15; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12642.

⁸ Martellov izveštaj, str. 8.

⁹ Martellov izveštaj, str. 12, 14.

¹⁰ Martellov izveštaj, str. 9. Primećujem da dr Martell navodi da je moguće da je Hadžić, na osnovu kvantitativnog metoda procene premorbidnih sposobnosti nivoa intelektualne sposobnosti, pretrpeo “gubitak intelektualne sposobnosti u odnosu na nivo koji je imao pre nastupa bolesti”.

¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 55.

¹² Martellov izveštaj, str. 14, 15.

¹³ Martellov izveštaj, str. 10.

zatim bi polako prestajao i ćutao bi preostalo vreme”.¹⁴ Hadžićevi rezultati testa sposobnosti da zadrži auditornu pažnju u periodu od otprilike 15 minuta bili su u donjih tri odsto, što pokazuje “umereno smanjenje”.¹⁵ Na testu sposobnosti neprekinute pažnje i budnosti, Hadžićevi rezultati bili su u donjih jedan odsto, što pokazuje “ozbiljno smanjenje”.¹⁶ Dr Martell, koji je nadzirao Hadžićevu sposobnost da obavlja zadatke za vreme testiranja, primetio je da je Hadžić “s vremenom postajao izuzetno iscrpljen, gubio je fokus i s teškoćom održavao pažnju i budnost posle otprilike dva i po časa koncentrisanog napora”.¹⁷ Isto tako je zabeležio da se Hadžić “žalio na to da gubi svest o tome šta treba da radi za vreme nekih testova” i da je taj gubitak svesti evidentan i u određenim delovima testova koje je uradio.¹⁸ Dr Martell je takođe ukazao na to da je Hadžiću “bilo izuzetno teško da odgovori na 567 pitanja u [pismenom] testu”.¹⁹ Dr Martell je, imajući u vidu Hadžićevo funkcionisanje tokom testiranja, zaključio je da Hadžić nije u stanju da održi neprekinutu pažnju i koncentraciju.²⁰ Oslanjajući se na ekspertizu dr Martella, rezultate testova koje je obavio i njegovih opažanja, prihvatam da je Hadžićeva sposobnost održavanja neprekinute pažnje i koncentracije oslabljena.

7. Nadalje, dr Martell je zaključio da se “[i]spostavilo da su verbalno i vizualno pamćenje područja najvećeg deficita [Hadžićevih] sposobnosti.”²¹ Na testu sposobnosti da zapamti i prepozna reči koje je čuo, Hadžić je postigao rezultate u donjih jedan odsto, što ukazuje na “ozbiljno smanjenje”.²² Isto tako, na testu sposobnosti da prepozna i zapamti slike koje je video, njegovi rezultati bili su u donjih jedan odsto, što ukazuje na to da su njegove sposobnosti ozbiljno smanjene.²³ Kompozitni skor njegovog pamćenja bio je u donjih jedan odsto.²⁴ Mada je dr Martell primetio da je Hadžić bio u stanju da prepriča pojedinosti iz nedavne i davne prošlosti, objasnio je da je Hadžićevo “kratkoročno pamćenje izuzetno smanjeno, ali je bolje mogao da razgovara o stvarima koje su se desile u prošlosti”.²⁵ Dalje je primetio da se Hadžić “neće setiti nečega što je rekao to jutro, [...] neće se setiti nečega što je upravo gledao ne televiziji”.²⁶ Dr Martell je specijalista neuropsihologije čiji je poseban zadatak bio da “da obavi jedan ili više detaljnih testova

¹⁴ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12648-12649.

¹⁵ Martellov izveštaj, str. 11.

¹⁶ Martellov izveštaj, str. 12.

¹⁷ Martellov izveštaj, str. 7.

¹⁸ Martellov izveštaj, str. 7.

¹⁹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12635-12636.

²⁰ Martellov izveštaj, str. 15.

²¹ Martellov izveštaj, str. 10.

²² Martellov izveštaj, str. 10.

²³ Martellov izveštaj, str. 10.

²⁴ Martellov izveštaj, str. 10.

²⁵ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12639.

²⁶ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12653.

koji će pomoći Pretresnom veću da utvrdi da li je Hadžić procesno sposoban”.²⁷ Dr Martell je na osnovu svog stručnog znanja u stanju da odredi i obavi odgovarajuće testove kako bi obavio svoj zadatak, uključujući i odgovarajuće testiranje Hadžićeve sposobnosti pamćenja. Nadalje, mada je dr Specenier napomenuo da nije “uočio nikakve znakove smanjene sposobnosti pamćenja, kako dugoročnog, tako ni kratkoročnog”,²⁸ on nije obavio nijedan kognitivni test Hadžićevog pamćenja i izjavio je da je dr Martell pozvaniji da iznese mišljenje o Hadžićevom kognitivnom funkcionisanju.²⁹ Na osnovu Hadžićevih dokazanih nesposobnosti, prihvatam da su Hadžićevo verbalno i vizuelno pamćenje područja najvećeg deficita Hadžićevih sposobnosti i nisam se uverio da će moći bez teškoća da efektivno zapamti svedočenje koje čuje ili dokaze koje vidi.

8. Napokon, na testu sposobnosti da prepozna i obrađuje informacije, Hadžićevi rezultati bili su u rasponu najozbiljnije oslabljenih sposobnosti, odnosno u donjih jedan odsto.³⁰ Shodno tome, prihvatam da je Hadžićeva sposobnost “da efektivno kognitivno obradi događanja za vreme postupka u stvarnom vremenu” smanjena.³¹

9. Uverio sam se da je u sudskom spisu utvrđeno da Hadžić ima smanjene kognitivne sposobnosti koje bi u najmanju ruku smanjile njegovu sposobnost da održava neprekinutu pažnju i koncentraciju, da se efektivno seti svedočenja koje je čuo ili dokaza koje je video ili da efektivno kognitivno obradi događanja u stvarnom vremenu.

10. Nadalje, konstatujem da je dr Martell svedočio da Hadžićev tumor rapidno raste i da će se Hadžićevo stanje dalje pogoršavati.³² Dr Specenier je izjavio da se Hadžićevo stanje menja iz dana u dan i da se može očekivati da će se rapidno pogoršavati.³³ Objasnio je da je Hadžićev tumor raste “dramatičnom” brzinom: tumor je trostruko narastao od prvog nalaza magnetne rezonance u novembru 2014. do druge magnetne rezonance u maju 2015.³⁴ Dr Specenier je takođe svedočio da je magnetnom rezonancom u maju 2015, pored prvobitnog tumora, ustanovljeno postojanje nove lezije i “edema s pomeranjem medijalne linije”.³⁵ Objasnio je da intrakranijalni pritisak koji je posledica tog pomeranja može da bude fatalan u kratkom roku, što znači da bi se simptomi opadanja Hadžićevih neuroloških funkcija i svesti mogli manifestovati “iz nedelje u nedelju”.³⁶ Pod

²⁷ Prvi nalog za dodatni lekarski pregled, str. 2.

²⁸ Specenierov izveštaj, str. 9.

²⁹ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12682-12683.

³⁰ Martellov izveštaj, str. 12.

³¹ Martellov izveštaj, str. 15.

³² Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12653-12654.

³³ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12664.

³⁴ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12674-12675; Specenierov izvještaj, str. 11.

³⁵ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12674-12676; Specenierov izvještaj, str. 11.

³⁶ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12676.

tim okolnostima, razumno je da se očekuje da su se Hadžićeve sposobnosti smanjile od vremena kad je izvršeno testiranje i da će se u neposrednoj budućnosti i dalje smanjivati.

11. Bez obzira na fazu pretresnog postupka, Hadžić mora da bude sposoban da, između ostalog, razume pojedinosti dokaza uz pomoć branilaca i da svojim braniocima izdaje uputstva.³⁷ Mada je zadatak Hadžićevih branilaca da obrađuju velike količine kompleksnih informacija svojstvenih međunarodnim krivičnim postupcima i nije potrebno da Hadžić u potpunosti shvati tok postupka,³⁸ moje je mišljenje da Hadžić, da bi mogao da izdaje uputstva svojim braniocima, mora biti u stanju da u najmanju ruku razume i obradi dokaze kako mu ih objašnjavaju branioci, razume savet koji mu daju branioci i shvati opcije koje mu oni iznose. On mora da bude u stanju i da shvati potencijalne posledice raznih opcija.

12. Konstatujem da mišljenje dr Martella da bi Hadžićeva ograničenja mogla negativno uticati na njegovu sposobnost da pomaže u sopstvenoj odbrani.³⁹ Isto tako, smatram da će Hadžićeva smanjena sposobnost da zadrži fokus u periodu od 15 minuta i teškoća s kojom to radi čak i u periodu od jednog minuta dovesti do toga da će biti praktično nemoguće da efektivno prati svedočenje svedoka u stvarnom vremenu, bez obzira na to da li je prisutan u sudnici ili postupak prati iz daljine na ekranu.⁴⁰ Čak i da Veće prihvati da se mogu uvesti aranžmani za izvođenje dokaza koji bi omogućili Hadžiću da prati dokaze i koji bi odgovarajuće zaštitili njegovo pravo na pravično suđenje, teškoće koje bi Hadžić imao da efektivno zapamti dokaze koje je video ili svedočenje koje je čuo i, naročito njegova oslabljena brzina obrade informacija, negativno će uticati na njegovu sposobnost da daje uputstva braniocima.

13. Nadalje, smanjena je i Hadžićeva sposobnost da razume dokaze tako da može da obradi njihovu relevantnost, čak i ako mu ih objašnjavaju branioci. Prihvatam, na osnovu zapažanja specijalista za vreme ispitivanja koja su vodili, da su Hadžićevi branioci verovatno u stanju da mu privuku pažnju na neki konkretan aspekt dokaza i da bi on, s obzirom na to da mu je dugoročno

³⁷ S tim u vezi, konstatujem da tužilaštvo upućuje na analizu Žalbenog veća navedenu u Odluci od 30. novembra 2012. u žalbenom postupku u predmetu *Popović*. Međutim, činjenice ovog predmeta razlikuju se od činjenica u predmetu Milana Gvere. Žalbeno veće je u vezi s Gverom utvrđivalo neophodni stepen žaliočevog učešća, što se razlikuje od situacije u ovom postupku. Nadalje, Gvero je zadržao sposobnosti koje, kako to dokazi pokazuju, Hadžić nije. Na primer, za razliku od Gvere, dr Martell nije zaključio da je Hadžićeva "brzina kognitivne obrade nepromenjena". V. Argumenti tužilaštva u vezi s procesnom sposobnošću, par. 18, gde se upućuje na Odluku od 30. novembra 2012. u žalbenom postupku u predmetu *Popović*, par. 22; Odgovor tužilaštva na Argumente odbrane u vezi s procesnom sposobnošću, par. 3, gde se upućuje na Odluku od 30. novembra 2012. u žalbenom postupku u predmetu *Popović*, par. 23.

³⁸ Odluka od 30. novembra 2012. u žalbenom postupku u predmetu *Popović*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu Strugar, par. 60, naglasak dodat.

³⁹ Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12646.

⁴⁰ Dalje napominjem da je dr Martell ukazao na to da bi korišćenje video-konferencijske veze verovatno pogoršalo, a ne pomoglo, Hadžićevim zdravstvenim ograničenjima. Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12647-12648.

pamćenje manje smanjeno, možda bi čak bio u stanju da donese svoje mišljenje o tome da li su ti dokazi tačni. Hadžićeve jezičke sposobnosti su nepromenjene i, stoga, bio bi u stanju da to kaže svojim braniocima. Međutim, uzimajući u obzir Hadžićevu smanjenu sposobnost kognitivne obrade informacija, teškoće s kojima održava pažnju, kao i oštećenja kratkoročnog pamćenja, nisam se uverio da će Hadžić bez poteškoća, čak i uz pomoć svojih branilaca, razumeti kako se dokazi uklapaju u opšti kontekst njegovog predmeta, čak i samo u opštem smislu. Hadžićeva sposobnost za to predstavlja minimalni uslov za razumevanje pojedinosti dokaza u dovoljnoj meri da bi bio u stanju da efektivno učestvuje u postupku i da u dovoljnoj meri ostvari svoja prava.

14. Nadalje, razumevanje dokaza u njihovom kontekstu je ključno da bi Hadžić bio u stanju da daje uputstva svojim braniocima kad je reč o sastavljanju završnog pretresnog postupka i završnih reči. U tim krajnjim fazama postupka strane u postupku imaju priliku da ponovo ocene dokaze u celini — dokaze koji su stvarno *predočeni* Veću, za razliku od dokaza koji su *planirani da budu podneti* — i da donesu odluku o konačnoj tezi svog dokaznog postupka. Ključno je da Hadžić u najmanju ruku bude sposoban da razume objašnjenje opšte strategije koju će izneti njegovi branioci u završnom pretresnom podnesku i završnim rečima, da razume savet koji mu branioci u vezi s tim daju i da razume moguće posledice. Iz gorenavedenih razloga, zbog Hadžićeve smanjene sposobnosti da zadrži fokus i da zapamti informacije koje su mu saopštene u skorijoj prošlosti, kao i njegove smanjene brzine kognitivne obrade informacija, Hadžić neće biti u mogućnosti da u dovoljnoj meri daje uputstva svojim braniocima pa će, stoga, biti sprečen da efektivno učestvuje u postupku i da u dovoljnoj meri ostvari svoja prava. Čak iako većina nije zaključila da je Hadžićevo ograničenje trenutno na tom nivou, verovatno je da će biti do vremena pripreme završnog pretresnog podneska i završnih reči.

15. Dr Specenier je izneo mišljenje da bi izvođenje kognitivnih testova u trajanju od više od dva časa za Hadžića predstavljalo znatan napor i da bi mu zdravlje bilo ugroženo kad bi se od njega tražilo da to radi svakodnevno.⁴¹ Nadalje, mada je Hadžić bio u stanju da završi testove u cilju ispitivanja kognitivnih sposobnosti, dr Martell je primetio da Hadžić nije bio u stanju da nastavi posle dva i po časa koncentrisanog napora i da je sledećeg dana Hadžić “bio manje u stanju da se fokusira i učestvuje u testiranju.”⁴² Čak i da je Veće prihvatilo predloge tužilaštva da se dokazni postupak odbrane okonča na takav način da se od Hadžića ne bi tražilo da fizički prisustvuje pretresima, time bi se i dalje očekivalo od Hadžića da, u najmanju ruku, učestvuje u praćenju pismenih dokaza ili svojih branioca u meri koja bi, po mom mišljenju, bila ista kao napor pri

⁴¹ Pol Specenier, 21. avgust 2015, T. 12686.

⁴² Martellov izveštaj, str. 7; Daniel Martell, 29. jul 2015, T. 12635-12636.

izvođenju kognitivnih testova. Čak i kad bi Hadžić bio za to sposoban, na osnovu stručnog mišljenja dr Speceniera, smatram da bi to bilo štetno po njegovo zdravlje.

16. Imajući na umu da se na utvrđivanje procesne sposobnosti primenjuje kriterijum najveće verovatnoće, uveren sam da je verovatnije da Hadžić nije mentalno ni fizički sposoban da razume pojedinosti dokaza, čak ni uz pomoć svojih branilaca, kao ni da daje uputstva braniocima onoliko koliko je potrebno da bi učestvovao u postupku i u dovoljnoj meri ostvari svoja prava. Na osnovu dokaza dr Martella i dr Speceniera utvrđeno je da je verovatnije da Hadžić nije sposoban da smisleno učestvuje u postupku u meri koju iziskuje ova faza, i to tako da može da ostvari svoja prava na pravično suđenje do te mere da bi mogao efektivno da učestvuje u svom suđenju. Shodno tome, smatram da Hadžić trenutno nije procesno sposoban.

17. Na kraju, mišljenja sam da se sudski postupak ne može nastaviti dok je optuženi procesno nesposoban. Međutim, pridružujem se mojim kolegama u ostalim zaključcima.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

Dana 26. oktobra 2015.

U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/
sudija Burton Hall

[pečat Međunarodnog suda]